

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Využití Arteterapie v zařízeních ústavní výchovy

Artheterapy in substitute institutional education

Vedoucí práce:

PhDr. Jaroslav Sekot

Autor:

Jana Doležalová

2012

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Praze dne 27. 6. 2012

.....

Děkuji PhDr. Jaroslavu Sekotovi za odborné vedení a velmi podnětné připomínky při zpracování mé bakalářské práce

Mé poděkování také patří vedení a pracovníkům Dětského domova se školou ve Slaném za jejich vstřícný přístup a poskytnutí potřebných materiálů pro zpracování praktické části bakalářské práce.

Obsah

Úvod	6
1.1 Zařízení ústavní výchovy	9
1.2 Podmínky pro přijetí dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy	11
1.3 transformace zařízení ústavní výchovy	12
1.4 Ústavní výchova v zahraničí	13
2 Psychická deprivace	16
2.1 Definice a typy psychické deprivace	16
2.2 Projevy psychické a citové deprivace	18
2.3 následky citové a psychické deprivace	19
2.4 Citová subdeprivace	20
3 Arteterapie	22
3.1 Historie a současnost arteterapie	22
3.2 Vymezení pojmu arteterapie	23
3.3 Hlavní směry arteterapie	24
3.4 Formy arteterapie	27
3.5 Metody arteterapie	28
3.6 Artefiletika	30
3.7 Základní symbolika v arteterapii	31
4 Výzkum v Dětském domově se školou Slaný	35
4.1 Dětský domov se školou Slaný	35
4.2 Charakteristika výzkumného vzorku	36
4.3 Případová studie - Alex	37
4.4 Případová studie – Martin	42
4.5 Případová studie- Jakub	49
4.6 Případová studie – Lukáš	54

5	Závěr.....	58
	Použitá literatura	61
	Přílohy	62
	Popis jednotlivých keramických sezení v Dětském domově se školou Slaný.....	63

Úvod

Rodina v životě jedince hraje nezastupitelnou roli, obzvláště v jeho dětství a dospívání. Měla by plnit celou řadu funkcí, mezi základní patří především ekonomicko- zabezpečovací, emocionální a socializačně-výchovná funkce. Ne všechny rodiny mohou a chtějí zajistit dítěti dostatečné zázemí a v některých je zázemí, tak nedostatečné, že děti musí být umístěny do zařízení ústavní výchovy. Děti následkem nepříznivých rodinných poměrů přichází do ústavních zařízení často psychicky deprivované a proto je důležité s nimi, již od jejich příchodu pracovat a pomoci jim aklimatizovat se v novém prostředí. Nejen pobyt v ústavním zařízení, ale hlavně nedostačující rodinné prostředí společně se sociálně patologickými jevy v něm se objevující pro dítě představují zásadní zlom v jeho životě, který může vyvolat změnu v osobnosti a ohrozit jeho vývoj.

Nejen proto jsem si pro svou závěrečnou práci k ukončení bakalářského studia vybrala téma význam a využití arteterapie v zařízeních ústavní výchovy. O problematiku arteterapie se zajímám, již poměrně dlouhou dobu, již na střední škole jsem psala závěrečnou práci zabývající se arteterapií. V současné době již druhým rokem navštěvuji dvouletý sebezkušenostní arteterapeutický a artefiletický výcvik v Hradci Králové. Domnívám se, že arteterapie je jedním z možných efektivních prostředků práce s dětmi s psychickou deprivací a dalšími poruchami.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je dozvědět se co nejvíce o zařízeních ústavní výchovy, psychické deprivaci, která s těmito zařízeními souvisí a historii a současnosti Arteterapie a provést evaluaci a deskripci efektivitu používaných technik na snížení difíclit chování a v osobnostech dětí v konkrétním zařízení ústavní výchovy

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se budu zabývat deskripcí soustavy institucí náhradní výchovy v ČR, právním vymezením náhradní výchovy, formami a důvody umístění dětí do zařízení ústavní výchovy, transformací dětských domovů a stručným popisem forem ústavní výchovy v některých zemích Evropské unie. Stručně definuji některé typy psychických poruch, které se vyskytují u většího počtu dětí v zařízeních ústavní výchovy. Součástí teoretické části bude i vymezení pojmu arteterapie a artefiletiky, stručně pojednám o jejich historii, metodách a přístupech.

Praktickou část jsem zaměřila na zkoumání vlivu a významu arteterapie či dalších cílených výtvarných aktivit na chování dětí v dětském domově se školou ve Slaném.

Zvolila jsem kvalitativní výzkum a pomocí analýzy případových studií dětí se pokusím zjistit, jaký vliv má výtvarná činnost a arteterapie na jejich chování a prožívání. Provedu evaluaci efektivity používaných technik na snížení difícilit chování a v osobnostech dětí. Součástí práce budou i ukázky některých technik včetně fotografií, při zachování ochrany osobnosti.

Teoretická část

1 Pojem ústavní a ochranné výchovy

Ústavní výchova je jednou z možných forem náhradní rodinné péče v České republice. Měla by představovat jednu z posledních záchytných možností pro dítě v ohrožující situaci. Jejími alternativy jsou adopce, pěstounská péče nebo sos vesničky. Tyto zařízení náhradní rodinné péče by měly mít přednost před zařízeními ústavní výchovy, jak ostatně vyplývá ze zákona:

„Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní.“ (§ 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině) V mnoha případech, však z různých příčin, není možná jiná varianta než ústavní péče. Dle nedávných studií je v ústavní péči umístěno v současné době kolem 8 913 dětí (k 31. 12. 2010 - zdroj MPSV).

Výkon ústavní nebo ochranné péče bývá prováděn nejčastěji ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, kde musí být zajištěna základní práva dětí na výchovu a vzdělávání s návazností na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, na které je Česká republika vázána.

„Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péčí v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.“ (§ 1 odst. 2 zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy)

Výkon ústavní a ochranné výchovy zajišťuje zákon 109/2002 sbírky, který určuje podmínky pro výkon ústavní a ochranné výchovy v České republice. Tyto zařízení mohou být diferencována podle věku, stupně obtížnosti výchovy a vzdělávání. Některé zařízení bývají rozdělovány i dle pohlaví, většinou se jedná o zařízení pro mladistvé. Tyto zařízení má právo zakládat nejen Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ale i jiná právnická nebo fyzická osoba s výjimkou diagnostických ústavů.

1.1 Zařízení ústavní výchovy

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav přijímá děti, u kterých soud rozhodl o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření. Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských

domovů se školou nebo výchovných ústavů. Výjimkou jsou děti, o jejichž umístění z důvodu jejich poruch chování požádali zákonní zástupci dítěte. Na přechodnou dobu poskytuje péči dětem a mladistvým s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu zadrženým na útěku z jiných výchovných zařízení. Diagnostické ústavy jsou diferencovány podle věku dětí, v některých zařízeních i podle pohlaví.,, *Diagnostický ústav se vnitřně člení na čtyři pracoviště diagnostické, výchovně vzdělávací, sociální práce a záchranné.*“ (Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař, 2004, str. 310)

Diagnostický ústav plní na základě potřeb dítěte celou řadu funkcí. Mezi hlavní funkce patří především diagnostické, terapeutické, vzdělávací, výchovné a sociální funkce. Délka pobytu v zařízení se pohybuje okolo 8 týdnů; za tuto dobu se provede u dítěte komplexní vyšetření, podle kterého se vytvoří komplexní diagnostická zpráva s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb v zájmu osobnosti rozvoje dítěte. V diagnostickém ústavě se také určuje po vyhodnocení komplexního vyšetření, kam bude dítě či nezletilý umístěn. Diagnostický ústav také vede evidenci dětí a mladistvých umístěných v zařízeních náhradní výchovné péče a evidenci volných míst v těchto zařízeních ve svém územním obvodu.

Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou bývají zpravidla umisťovány děti věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Účelem zařízení je poskytovat péči dětem, které mají závažné poruchy chování nebo mají trvalou či dočasnou duševní poruchu, pro niž nemohou být umístěny v dětském domově nebo v jiném zařízení náhradní rodinné péče. Výjimečně mohou být do tohoto zařízení umístěny nezletilé matky, jejichž děti nemohou být vzdělávány ve škole, které není součástí zařízení. Dítě může být dle zákona přesunuto do školy mimo dětský domov se školou: „ *Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou.*“ (§ 13 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině)

Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti zpravidla ve věku 3-18 let. Pobyt v zařízení může být prodloužen i po 18 roce života v případě, že zletilý ještě dokončuje přípravu na povolání. Studium na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole. Pobyt v zařízení může být zletilému umožněn až do věku 26 let. Do dětského domova se umisťují i nezletilé matky s dětmi. Dětský domov pečuje o umístěné děti dle jejich individuálních potřeb a plní většinou vzdělávací, výchovné a

sociální cíle. Účelem dětského domova je pečovat o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Děti dochází do školy, která není součástí zařízení. Dětské domovy bývají rozděleny na 2 až 6 rodinných skupin, z nichž každá může mít maximálně 6 členů.

Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o nezletilé osoby ve věku 15-18 let se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu mohou být umístěné i děti starší 12 let, u kterých byla diagnostikována, tak závažná porucha chování, že dítě nemohlo být umístěné v dětském domově se školou. Mohou zde být umístěné i nezletilé matky s dětmi. Plní především výchovné, vzdělávací, sociální a terapeutické úkoly. Pro každé dítě je vypracován individuální plán. Výchovné ústavy bývají rozděleny na 2 až 6 výchovných skupin, které jsou tvořeny nejméně po pěti a nejvíce po osmi dětech.

1.2 Podmínky pro přijetí dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy

Předpoklady pro umístění nezletilého do ústavní výchovy jsou uvedeny v ustanovení § 46 zákona o rodině. Dítě je do ústavní výchovy svěřené, jestliže:

1) Výchova dítěte je vážně ohrožena

Důvodů toho, proč je výchova v rodině pro dítě vážně ohrožující může být mnoho. Lze mezi ně zařadit nedostačující péči o dítě, týrání dítěte, nezáměr o dítě, který může vést k jiným ohrožujícím faktorům, např.: záškoláctví, požívání návykových látek, nedostatečná péče o vlastní osobu. Vzniká tak možnost vážného narušení výchovy dítěte a ústavní výchova by měla plnit roli preventivní.

2) Výchova dítěte je vážně narušena a současně jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nezletilého.

V případě, že je výchova dítěte vážně narušena, nebude mít ústavní výchova preventivní, ale především nápravný a ochranný charakter. Vážné narušení výchovy dítěte může být způsobeno nezodpovědným chováním rodičů, nevhodným prostředím, kde dítě vyrůstá, dále výchovnou nezpůsobilostí rodičů, nebo pokud se rodiče o své dítě dostatečně nestarají a neplní své povinnosti vůči dítěti, popřípadě své povinnosti splňují, ale jedná se o dítě

problematické. Je možné, že výchova dítěte je narušena nevhodným chováním nejen rodičů, ale rovněž nevhodným chováním dalších osob.

3) Rodiče dítěte nemohou výchovu dítěte zabezpečit z jiných závažných důvodů.

Důvodem toho proč se rodiče nemohou postarat a zabezpečit své děti může být například smrt rodičů nebo nemohoucnost rodiče kvůli jeho špatnému zdravotnímu stavu, kvůli kterému nemůže zajistit potřebnou péči o své dítě. Dalším důvodem pro umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy může být vazba rodiče, výkon trestu s odnětím svobody.

Dalším důvodem krom nařízené a uložené ochranné výchovy může být dítě umístěno do ústavních zařízení z vůle jeho rodičů. Dítě může být takto do ústavního zařízení na základě dohody mezi zařízením a rodiči dítěte. Tato dohoda by měla obsahovat závazek rodičů platit ošetřovné, čili příspěvek na úhradu péče, která je dětem v zařízení poskytována.

Z výzkumu realizovaného za spolupráce nadace Terezy Maxové a Českého helsinského výboru bylo zjištěno, že děti do věku tří let, jsou až z poloviny umisťovány do ústavního zařízení na žádost vlastních rodičů. Dle výzkumu jsou tyto děti umisťovány do ústavů především ze sociálních důvodů rodiny. Dítě může být se souhlasem rodičů svěřeno také do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Mezi zákonným zástupce a zařízením musí být rovněž uzavřena dohoda.

1.3 transformace zařízení ústavní výchovy

Dlouhodobá studie nynějšího systému péče o děti v ústavní výchově v ČR poukázala na jeho vážné nedostatky v porovnání s jinými zeměmi EU, viz předchozí kapitola. Dle této studie je největším problémem České republiky vysoký počet dětí umístěných v zařízeních ústavní výchovy. V ČR je dle výzkumu MPSV až o 70% více umístěných dětech v ústavní péči než v zahraničí. Dalšími problémy je nízká nabídka alternativních forem práce nebo nedostatečná podpora a pozornost věnovaná ohroženým dětem. Péče je rozdělena do státní správy, samosprávy, státního i nestátního sektoru; tyto rezorty však bohužel mezi sebou nejsou propojeny. Výše zmíněné problémy vedly Ministerstvo práce a sociálních věcí k vypracování Analýzy nynějšího stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti. Analýza byla vládou schválena 26. 3. 2008 a následně byl vypracován „Návrh opatření transformace a sloučení systému péče o ohrožené děti.

Cíle reformy

- Vytvoření sítě služeb pro prevenci v rodinách
- „*Vytvoření sítě služeb ambulantních, terénních a dalších komunitních služeb specializovaných na široké spektrum situací a problémů v rodinách a dalších formách péče.*“ (Federace dětských domovů ČR)
- Větší rozvoj náhradní rodinné péče - profesionální pěstounská péče, zřízení odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstouny.
- „*Transformace pobytových zařízení do terénních a ambulantních služeb, specializované pobytové jednotky* (Federace dětských domovů ČR)

Národní akční plán

Na předešlé dokumenty navazuje tzv. Národní akční plán (dále NAP), jehož cílem je sjednocení systému péče o ohrožené děti. Dokument je, ale zaměřen i na ostatní složky systému péče o ohrožené dítě. Hlavním cílem NAP je upřednostnění náhradní rodinné péče před ústavní péčí a tím snížit počet dětí v ústavní péči. NAP si také klade za cíl zaměřen se na preventivní činnost, což je především odborná práce s ohroženými rodinami, díky níž by mohlo být ponecháno více dětí ve vlastní rodině. Klade se větší důraz na individuální práci s jednotlivými rodinami. Dalším úkolem je zajistit větší propojenost a sjednocení systému péče o ohrožené děti, rovnoměrné rozprostření financování a úprava legislativy systému péče o ohrožené děti. Díky tomuto plánu se během několika let se vylepšila kvalita dětských domovů. Dětské domovy ústavního typu se musely postupně změnit na dětské domovy rodinné typu.

1.4 Ústavní výchova v zahraničí

V této kapitole bych ráda uvedla několik zemí a jejich systém péče o ohrožené děti a zmínila rozdíl mezi českou republikou a jinými zeměmi. Náš systém péče o ohrožené děti byl donedávna zaměřen především na práci s dětmi až po umístění do zařízení ústavní výchovy. Dle nedávných studií bylo zjištěno, že v České republice je počet dětí umístěných do těchto zařízení mnohonásobně vyšší než v jiných v EU.

Rok / Stát	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ČR	22,0	22,6	22,9	22,6	22,7	22,8	23,3	23,5	24,5
Maďarsko	9,6	9,6	8,8	8,4	8,6	8,1	8,3	8,0	7,8
Polsko	77,6	76,9	61,1	61,4	59,5	57,4	56,8	55,8	55,6
Slovensko	8,8	8,8	9,1	9,1	8,4	8,8	9,1	8,3	7,4
Bulharsko	23,5	23,7	13,4	12,3	11,9	10,9	10,3	9,8	8,7
Rumunsko	44,7	38,8	58,4	51,0	44,1	38,2	33,1	29,1	26,3

Tabulka č 1 : **Počet dětí v ústavní péči (v tisících) v mezinárodním srovnání**

Systém péče o ohrožené děti ve vybraných státech

Slovensko

Slovensko má určitá svá specifika v systému náhradní rodinné péče, jak uvádí ve své publikaci Bubleová (Bubleová, 2001, s. 25). Slovensko na rozdíl od jiných států má jinou právní úpravu pěstounské péče, jelikož pěstouni jsou zaměstnanci dětského domova. Dítě tedy stále z právního hlediska spadá pod konkrétní dětský domov i v případě, že je vychováván pěstouny. Ředitel daného zařízení v rámci svých kompetencí rozhoduje o umístění dítěte do profesionální pěstounské rodiny. Do této formy péče jsou nejčastěji umisťovány děti s tělesným nebo sociálním handicapem, které mají menší šanci na osvojení. V současné době žije průměrně 7000 dětí mimo svou vlastní rodinu. Z čehož zhruba 3600 dětí mají ve své péči dětské domovy. V klasické pěstounské péči je okolo 2000 dětí. Novinkou na Slovensku jsou profesionální pěstounské rodiny, kde v současné době žije kolem 130 dětí. A asi 300 dětí bylo osvojeno adoptivními rodinami.

Francie

Pěstounská péče hraje významnou roli i ve Francii. Hlavním cílem tohoto systému péče o ohrožené děti je snaha o navrácení dítěte do jeho původní rodiny, ale také vytvoření kvalitní pěstounské péče pro tyto děti. Pěstouni zde často spolupracují s biologickými rodiči a podílejí se na výchově dítěte. Výzkumy potvrzují, že asi 37% dětí se po roce vrátí do své biologické rodiny. Pěstounská péče je ve Francii časově limitována, a to na dobu dvou let. Po uplynutí této doby se situace dítěte a jeho původní rodiny musí znovu přezkoumat. Po přezkoumání situace soud rozhodne o navrácení dítěte do původní rodiny, nebo prodloužení pěstounské péče. Specifikem této země jsou tzv. vyškolené mateřské asistentky, které pomáhají rodičům při výchově.

Rakousko

Rakousko je často uváděno v publikacích jako země s kvalitním systémem služeb náhradní rodinné výchovy. Rakousko je zakladatelem prvních SOS vesniček. O svěření do pěstounské péče zde stejně jako v jiných zemích rozhoduje soud. Specifikem této země je tzv. ochránce blaha mládeže, což je úřad vykonávající funkci poručníka nad dětmi, které do rozhodnutí soudu nemají jiného zákonného zástupce. Dlouholeté zkušenosti Rakouska s pěstounskou péčí dokazují, že se jedná o ekonomičtější řešení než výchova dítěte v ústavním zařízení.

Velká Británie

Ve Velké Británii se nejběžnějším systémem péče o ohrožené děti stala pěstounská péče. Až 50% opuštěných dětí se nachází v pěstounské péči. K rozvoji pěstounské péče ve Velké Británii došlo v 70. letech, kdy ústavní výchova byla velmi kritizována, a byl vyvíjen nátlak na snížení počtu dětí v zařízeních ústavní výchovy. V průběhu 20 let se vytvořil systém šesti typů pěstounské péče: respitní péče, azylová péče, krátkodobá pěstounská péče, středně-dlouhá pěstounská péče, dlouhodobá pěstounská péče a soukromá pěstounská péče. Zajímavostí je azylová péče, kdy pěstouni v rámci této služby poskytují pomoc dítěti v situacích jeho ohrožení. Dítě může u nich setrvat pouze pár dnů, než se pro něj podaří sehnat dlouhodobější zázemí.

V těchto uvedených zemích je systém péče o ohrožené děti poměrně kvalitně zajištěn. Jsou ale i země, kde je systém péče o tyto děti kvalitativně horší než v ČR. Mezi méně vyspělé země v oblasti náhradní rodinné výchovy je například Chorvatsko, kde je až 80% dětí umístěno v zařízeních ústavní výchovy.

Dalším problémem Chorvatska je nedostatek profesionálních pěstounů, ale i finančních prostředků na zvýšení kvality péče o ohrožené děti. Chorvatsko nepaří mezi země EU, ale již několik let se snaží o začlenění do tohoto společenství.

2 Psychická deprivace

V současné době se v České republice i zahraničí věnuje velká pozornost tématu psychické deprivace a subdeprivace u dětí v ústavní výchově. V této kapitole bych chtěla tento pojem definovat a více specifikovat, protože se domnívám, že by arteterapie v zařízeních ústavní výchovy mohla pomoci minimalizovat následky psychické deprivace.

2.1 Definice a typy psychické deprivace

Problematika psychické deprivace je rozsáhlá a mnohotvárná. V české republice se tímto tématem začali zabírat přední psychologové Zdeněk Matějček a Josef Langmeier. Již v roce 1963 vydali společně knihu s názvem: Psychická deprivace v dětství. Kniha měla i v zahraničí velký ohlas byla dokonce několikrát přeložena do anglického a německého jazyka.

Matka nebo jiná pečující osoba představuje v plně funkční rodině pro dítě jistotu a bezpečí. *„Zkušenost citové jistoty významným způsobem ovlivňuje další rozvoj dětské osobnosti.“* (Vágnerová, 2008, s. 113) Pokud potřeba citové jistoty u dítěte není dlouhodobě naplňována, dochází k psychické deprivaci. Ta nečastěji bývá definována jako stav, kdy nejsou dlouhou dobu naplňovány základní psychické potřeby jedince. Bývá způsobena nedostatkem stabilního a pevného vztahu s mateřskou osobou a z toho vyplývajících specifických emočních podnětů. Jak již bylo zmíněno, tak vzniká především v situaci, kdy matka či pečující osoba nemá o dítě zájem, zaujímá k dítěti ambivalentní nebo hostilní postoj a zanedbává jeho potřeby.

Dělení deprivací

Podle Matějčka lze deprivaci rozčlenit na deprivaci biologickou, senzorickou, motorickou, sociální, psychickou a citovou. (Matějček, Langmeier, 1963)

Deprivace biologická

Biologicky jsou poškozováni nedostatkem příjmu tekutin, vyvážené potravy, hygieny, zdravotní péče, nedostupnosti léků a tepla. Dlouhodobý nedostatek základních biologických potřeb má velmi negativní důsledek pro lidský organismus.

Biologická deprivace může vést k úbytku zdraví, ale také ke špatnému fungování vnitřních orgánů, mozku i psychických funkcí. V krajním případě může vést až ke smrti.

Deprivace senzorická

Lidé strádají nedostatkem nebo přehlcením nepříjemných, škodlivých smyslových podnětů. Vlivem stereotypních podnětů klesá řada psychických funkcí. A to především klesá schopnost představivosti a schopnost abstraktní inteligence.

Deprivace motorická

Lidé trpí nedostatkem soukromí a prostoru, omezenou možností volného pohybu. Vlivem těchto omezení se zhoršuje motorická inteligence.

Deprivace sociální

Člověk ztrácí kontakt se svými blízkými, zaměstnání, bydliště. Následkem těchto faktorů ztrácí svou sociální identitu. Tímto druhem deprivace mohou i trpět děti v ústavní péči, jelikož po nařízení ústavní nebo ochranné výchovy ztrácejí ve většině případů kontakt se svými dosavadními přáteli, sociálním okolím a v mnoha případech i se svou rodinou.

Citová a psychická deprivace

Asi nejčastějším druhem deprivace je v současnosti psychická deprivace. Tyto pojmy jsem zařadila do jedné kategorie, jelikož se domnívám, že jsou si velmi podobné. Citová deprivace bývá definována jako neuspokojená potřeba dotyku, lásky, jistoty a bezpečí. Oproti tomu psychická deprivace je definována v odborné literatuře jako duševní stav vzniklý následkem tíživých životních situací, kde člověku není dána možnost dostatečně uspokojovat základní psychické potřeby v dlouhodobém časovém horizontu.

Jsou uváděny 4 základní psychické potřeby:

- Potřeba základních podmínek pro optimální prožívání života, což zahrnuje potřebu určité stálosti a bezpečí.
- Potřeba naplňování mezilidských společenských vztahů (škola, zaměstnání, zájmy, získání určité sociální identity)
- Potřeba určitého množství druhu a proměnlivosti podnětů
- Potřeba společenského uplatnění (potřeba otevřené budoucnosti). Naplnění této potřeby dává lidskému životu potřebu udržování životní aktivity.

2.2 Projevy psychické a citové deprivace

Jak již bylo zmíněno, nejčastější formou deprivace u dětí umístovaných do zařízení ústavní výchovy je psychická a citová deprivace; proto se budu zabývat v dalších odstavcích pouze těmito druhy.

Na základě dlouhodobých pozorování u dětí s psychickou a citovou deprivací v ústavních zařízeních definovali Langmeier a Matějček (1981) **pět základních typů projevů chování, jakožto projevů citové deprivace:**

1) Typ relativně dobře přizpůsobivý:

Dítě prochází ústavním zařízením bez zjevných psychických obtíží. Neobjevují se u něj žádné závažnější odchylky od průměru. Je možné, že si děti vytvořily s někým z personálu vztah, kde jsou jejich psychické potřeby, alespoň částečně naplňovány nebo si jen zvykly na mnohočetnou mateřskou péči personálu. Je velmi pravděpodobné, že si tyto děti vytvořily určitý vztah k dospělým osobám. U těchto dětí je rozsah závažnosti psychické deprivace minimalizován, protože měli možnost vytvoření určitého citového vztahu.

2) Typ hypoaktivní, útlumový, regresivní:

Dítě je opožděné v mentálním vývoji. Aktivita dítěte je komplexně snižena především v sociální oblasti. Bývá nápadně pasivní až apatické. „*Podanou hračku si vezme až po delším váhání a hraje si s ní pak primitivně, i když třeba poměrně vytrvale. Zájem o věci obvykle převyšuje znatelně nad zájmem sociálním. Hra konstruktivní se u nich proto navozuje poměrně dobře, hra sociální však obtížně.*“ (Langmeier, Matějček, 1968, s. 114) Dítě není schopno adekvátní citové odezvy. Potřebný stálejší citový vztah k dospělým nebyl vytvořen.

3) Typ sociální hyperaktivity:

Tento typ dítěte je spíše zaměřené na kvantitu než na kvalitu získaných vztahů a podnětů. Dítě navazuje kontakt se svým sociálním okolím velmi spontánně, ale bývá až přespříliš aktivní. Kontakt s okolím je spíše povrchního charakteru a dítě v něm není nijak hlouběji zaujato. Je vřelé ke každému a vypadá, jako by bylo schopno okamžitě se přizpůsobit novým citovým podmínkám; je svou spontánností a aktivitou pro zájemce o adopci poměrně značně atraktivní. Teprve po určité době se ukáže povrchnost citové angažovanosti dítěte, což pro náhradní rodiče může být zklamáním.

„Pro takovéto děti by bylo třeba vybírat adoptivní rodinu zvláště pečlivě a připravit ji na výchovný úkol asi tak, jako bychom připravovali rodinu na dítě defektní. V případech zvláště vyhraněných pokládáme rovněž za vhodnější řešit jeho výchovu pěstounskou péčí než adopční.“ (Matějček, 2005, s. 187)

4) Typ sociální provokace

„Část deprivovaných dětí se již od batolecího věku domáhá pozornosti dospělých záměrnou provokací, časté jsou agresivní projevy vůči druhým dětem i dospělým, destruktivní chování apod.“ (Říčan, Krejčířová, 1997, s. 289) Potřeba citové vztahu nebyla u dítěte plně uspokojena. V ústavním zařízení bývají tyto děti často agresivní a obvykle se projevují výbuchy vzteku. Když jsou děti pouze s vychovatelem, mimo dosah ostatních, chovají se úplně jinak, jsou klidnější a přátelské. Děti s tímto chováním potřebují stálé a stabilní životní prostředí, kde je jim věnována potřebná pozornost a starají se o ně trvale stejné osoby.

5) Typ náhradního uspokojení citových potřeb

Tento typ se nevyskytuje tak často jako předchozí typy. U těchto dětí se přesunuly sociální potřeby do jiné kategorie potřeb, jejichž dosažení je snáze dosažitelné. Náhradními potřebami mohou být například předčasná sexuální aktivita, abnormální záliba v jídle a agresivita. Adopce by měla být možná až po předchozí terapii.

2.3 následky citové a psychické deprivace

„Deprivační zkušenost nepříznivě ovlivňuje vývoj osobnosti citově strádajícího dítěte a projevuje se změnami v jeho prožívání, uvažování a chování.“ (Vágnerová, 2008, s. 598)

Následky citové deprivace ovlivňují každého jedince rozdílným způsobem, který je závislý na genetické výbavě jedince, předchozích zkušenostech a možnosti získání náhradního zdroje citové podpory.

Kognitivní odlišnosti

Kognitivní schopnosti citově deprivovaného dítěte nemusí být nijak zvláště narušeny, ale v mnoha případech nebývají plně využívány. Dítěti často chybí potřebná motivace, aby využívalo všechny své rozumové schopnosti, protože mu chybí předchozí zkušenost určitého ocenění od pečující osoby, které dává obzvláště u mladších dětí, jakémukoliv výkonu smysl.

Z tohoto důvodu mívají děti poznamenané psychickou deprivací, častokrát horší prospěch ve škole, přestože tomu neodpovídá jejich nadání.

Citové prožívání

Deprivační zkušenost dítěte nepříznivě ovlivní oblast citového prožívání dítěte. Tyto děti bývají emočně ploché, nedůvěřivé, v některých případech až hostilní ke svému okolí. Někdy tyto projevy chování přerostou až v agresi. Osoby poznamenané psychickou deprivací mívají nízkou frustrační toleranci a také se špatně orientují ve svých pocitech a emocích.

Socializace

„Prožitek emočního strádání se projeví změnou v hierarchii hodnot.“ (Vágnerová, 2008, s. 599) Nedostatek citového uspokojení v oblasti citového prožívání mění postoj k morálním měřítkům společnosti a k deformaci žebříčku hodnot. Na deformaci těchto hodnot má vliv negativní zkušenost v prokreační rodině, která vyznávala jiné hodnoty než většinová společnost. U citově deprivovaného člověka je odlišný přístup k standardním sociálním rolím.

Z předchozích odstavců tedy vyplývá, že lidé, kteří byli v dětství citově deprivováni mohou mít v dospělosti problémy ve všech důležitých oblastech života, což dokazuje Matějček ve svém výzkumu z let 1995 až 1996. Výzkum byl zaměřen na průběh života v dospělém věku u lidí, kteří žili od 3 do 15 let v zařízení ústavní výchovy.

Výsledky ukázaly, že tito lidé dosahují nižší úrovně vzdělání, než jakého by mohli vzhledem ke svým vrozeným dispozicím mohli dosáhnout. Také mívají větší problémy s udržováním a rozvíjením trvalejších partnerských vztahů. Z toho vyplývá, že častěji střídají partnery a často si volí nevhodné partnery pro život. Výsledky potvrdily, že se tito lidé častěji rozvádí. Lidé s deprivační zkušeností také poměrně často hůře zvládají roli rodiče, jelikož jim chybí předchozí pozitivní emoční a sociální zkušenost.

2.4 Citová subdeprivace

Subdeprivace je mírnější formou typické psychické deprivace. Tato forma je v našich sociokulturních podmínkách častější než psychická deprivace, jejím rizikem je to, že je obtížněji zjištěitelná, tudíž se dítěti se subdeprivací nemusí dostat pomoci.

Často se objevuje u dítěte, které žije v částečně dysfunkční rodině, jež navenek může působit v normě, ale v chování rodičů se objevují určité postoje, které toto riziko signalizují:

- Snížená empatie k dítěti - Rodiče nerozumějí pocitům a potřebám dítěte. Nepřiměřeně chování rodičů ke svým dětem je nápadné i jejich okolí.
- Snížená frekvence interakcí mezi rodiči a dítětem - „*Rodiče se dítětem příliš nezabývají, málo s ním komunikují, netráví s ním volný čas, a i když jsou rodiče přítomni, stejně si ho nikdo nevšímá.*“ (Vágnerová, 2008, s. 603) Snížená akceptace dítěte - rodiče dítě příliš kritizují. Rodiče jsou k dítěti citově chladní.

Následky citové subdeprivace jsou velmi shodné s následky citové deprivace, avšak nejsou tak viditelné. Děti s citovou subdeprivací bývají více náchylné vůči biologickým zátěžím. Mohou být více nemocné a je u nich prokazatelně vyšší sklon k poruchám příjmu potravy nebo obezitě. Děti mohou být vrstevníky hůře hodnoceny a neakceptovány. Tyto děti nemívají příliš dobré postavení ve vrstevnických skupinách. Bývají spíše samotářské, nemívají moc přátel. Další nápadností těchto dětí může být špatný prospěch ve škole.

3 Arteterapie

3.1 Historie a současnost arteterapie

Kořeny arteterapie sahají až do 18 století a zcela jistě souvisí s psychoterapií schizofrenie. „*Myšlenka terapeutického využití výtvarné produkce vznikla na základě zájmu oborníků o tvorbu duševně nemocných. Zpočátku byly platné dvě zásady především dvě zásady:*

- 1) *Lidé s duševním onemocněním malují jinak než zdraví lidé.*
- 2) *Charakter jejich výtvarné tvorby se mění v závislosti na vývoji nemoci.*“ (Šiřková, 2002, s. 27)

Na tyto výzkumy reagoval ve dvacátých letech 20 století, německý psychiatr Hans Prinzhorn v Heidelbergu ve své rozsáhlé sbírce, kde byli představeny výtvarné práce jeho pacientů. Roku 1922 vydal Prinzhorn svojí práci, která se týkala psychoterapie a výtvarných technik. Tato kniha způsobila velký růst zájmu o problematiku tvorby s psychopatickými prvky. Rakouský psychiatr Leo Navrátil v roce 1975 začal diagnostikovat pomocí kreseb a maleb. Inspirací mu byla práce Karen Machoverové, která tvrdila, že kresba postavy odhaluje vnitřní rozpoložení klientů.

Vývoj Arteterapie výrazně ovlivnil také Viktor Lowenfeld, který se zabýval prací s nevidomými a slabozrakými dětmi. Svým výzkumem potvrdil, že populace se dělí na haptické a vizuální typy.

V současnosti je o arteterapii po celém světě velký zájem. Arteterapie se stává fenoménem dnešní doby. Velmi se rozvíjí především v USA, Velké Británii, Francii a Německu, kde v posledních letech vzniklo velké množství institutů i univerzitních programů pro studenty denního, kombinovaného, kombinovaného či distančního studia. Do České republiky také začíná pronikat arteterapie. Začíná využívat již ve spoustě sociálních zařízení. Arteterapii jako samostatný studijní obor lze studovat na Jihočeské univerzitě nebo je ji možno studovat jako součást výuky na některých fakultách nebo vyšších odborných školách (fakulta pedagogická, filozofická a teologická, vyšší sociálně-pedagogická škola)

Arteterapii lze také studovat formou pětiletého či dvouletého sebezkušenostního psychoterapeutického výcviku České arteterapeutické asociace, který začal v roce 1998. Lze také absolvovat dvouleté a tříleté sebezkušenostní arteterapeutické nebo artefiletické výcviky.

3.2 Vymezení pojmu arteterapie

Pojem arteterapie je tvořen ze dvou slov, z nichž první část názvu pochází z latinského slova art (-artis). Toto slovo můžeme překládat jako umění. Druhá část slova vychází z řeckého slova therapeia, což znamená terapie. Arteterapii tedy můžeme volněji překládat jako terapii uměním. V širším smyslu můžeme za arteterapii považovat jakékoliv expresivně- terapeutické působení. Což může být například terapie pomocí hudby, poezie, prózy, divadla, tance a výtvarného umění. V užším slova smyslu znamená terapii a léčbu výtvarným uměním. Nejvýstižnější vymezení je dle mého názoru od Hilariona Petzolda: *„Arteterapie je teoreticky usměrněné působení na člověka jako celek v jeho fyzických, psychických danostech, v jeho uvědomělých i neuvědomělých snaženích, sociálních a ekologických vazbách, plánované ovlivňování postojů a chování pomocí umění a z umění odvozenými technikami, s cílem léčby nebo zmírnění nemoci a integrování nebo obohacení osobnosti.“* (Petzold, 1990, s. 86) Arteterapie vždy musí být cílenou činností vedenou profesionálním arteterapeutem nebo psychologem. *„Arteterapie je práce týmová a musí být prováděna ve spolupráci s psychologem, psychiatrem nebo pedagogem. Pomáhá psychologovi zpřesnit diagnózu a prognózu.“* (Jebavá, 2000, str. 7)

Arteterapii můžeme rozdělit na receptivní a produktivní. Receptivní arteterapie je práce s vnímáním určitého vybraného díla. Dílo je arteterapeutem vždy vybráno s nějakým záměrem. Cílem této metody je lepší pochopení vlastní duše nebo poznávání pocitů jiných lidí. *„Otec moderní estetiky Theodor Fechner studoval tzv. subjektivní stránky umění. Dokazuje, že umělecké dílo při vnímání divákem vyžaduje divákovu spolupráci. Znamená to, že divák promítá své vlastní emoce do uměleckého díla. Může takto objevit duchovnost, životní sílu, smutek i naději.“* (Šiřková. 2002, s. 30) Produktivní arteterapie je již konkrétní tvůrčí činnost v podobě malby, kresby, práce s hlinou. Vzniká určité dílo, které se může dále zpracovávat. Arteterapie může sloužit jako pomocný diagnostický prostředek.

Cíle arteterapie můžeme dle Liebmanové (Liebmanová, 2010) rozdělit na: **Individuální cíle**, do kterých patří: celkový rozvoj jedince, i podpora schopnosti sebeuvědomění sebe sama, rozvoj kreativity a fantazie, přiměřené sebehodnocení, schopnost vyjadřovat emoce, sebereflexe.

Sociální cíle, do kterých patří: podpora empatie, zlepšování sociálních vztahů ve skupině, soudržnost skupiny, sdílnost, nacházení společných témat, řešení problému ve skupině.

„Výtvarné techniky se používají proto, aby klientům usnadnily vyjadřování jejich pocitů, což je důležité jak pro terapeuta, tak případně i pro terapeutickou skupinu.“
(Caseová, Dalleyová, 1995, str. 9)

3.3 Hlavní směry arteterapie

Přestože většina teoretických východisek současných arteterapeutů je závislá na modelech jednotlivých psychoterapeutických škol, arteterapie má své kořeny nejen v psychoterapii, ale i v teoriích umění, teologii a filozofii. V této kapitole se však zmíním pouze o hlavních psychoterapeutických směrech arteterapie, které jsou pro ni typické.

Psychodynamické směry arteterapie

Psychodynamické směry v arteterapii vycházejí z hlubinné psychologie, která zahrnuje psychoanalýzu, jejímž zakladatelem je Sigmund Freud, jungiánskou analyticky zaměřenou psychoterapii a individuální psychoterapii, již založil Adler. Tento směr zdůrazňuje význam ranného dětství, volných asociací a sexuality. Psychické poruchy vznikají z důsledku frustrace potřeb a nevyřešených konfliktů z minulosti, z čehož plyne dlouhodobě nahromaděné napětí. V psychodynamickém směru jsou hlavními technikami volné asociace a výklad snů. Přes Obranné mechanismy z nevědomí vyplouvají na povrch nevyřešené vnitřní konflikty, ale s pomocí arteterapie je možné tyto konflikty jednodušeji zhmotnit a pochopit. „*Psychoanalyticky orientovaní arteterapeuti využívají interpretace tvorby svých klientů ve snaze odhalit v nich sexuální obsahy a zážitky z raného dětství (sexuální symboliku, falické symboly v kresbách, malbách i v plastickém projevu, v rodinné arteterapii interpretují rodinnou dynamiku v pojmech oidipovského komplexu).*“ (Šiřková, 2002, str. 34) Freud chápal umění jako pomocný prostředek pro interpretaci snů. Výtvarný projev chápal jako spontánní proces, při kterém se objevují obrazy z nevědomí. Carl Gustav Jung naopak pracoval s mandalami, které dle něj představují symbol celistvosti. Umění pro něj představovalo cestu do vnitřního světa obrazů a pocitů. Tyto obrazy, ale i sny představují určitý terapeutický potenciál, který Jung viděl jako část archetypu self. Takto orientovaná psychoterapie má tedy za cíl diagnostiku a terapii pomocí analýzy a

interpretace symbolů v obrazech a snech. Adler pomocí arteterapie prováděl diagnostiku pocitů méněcennosti, nízkého sebevědomí a sebehodnocení. Klíčové zde bylo zobrazení sebe sama, dominantnost jednotlivých postav v kresbě rodiny či nevyužití prostoru na papíře.

Humanistický přístup v arteterapii

Zakladatelem tohoto přístupu je C.R. Rogers. Jeho cílem je terapie orientovaná na klienta a jeho potřeby. Přistupuje k člověku v jeho jedinečnosti a celistvosti. Výtvarný projev chápe jako prostředek k sebetranscendenci. Humanistická arteterapie je typická nedirektivním působením terapeuta, který do procesu terapie příliš nezasahuje. Techniky se zaměřují na budování empatie, porozumění sobě i druhým lidem. Využívají se techniky řízené imaginace, skupinové techniky.

Gestalt Arteterapie

Gestalt či tvarová terapie je jednou z forem expresivní terapie, která má svůj původ z teorií gestalt psychologie. Gestalt neboli tvar je chápán jako celek, který znamená více jen suma jeho částí. Způsob, jakým chápeme určitý tvar, je vymezován komplexní souvislostí toho tvaru. Z pohledu gestalt psychologie je nutno chápat člověka a jeho psychické zkušenosti a predispozice v určité celistvosti. Vychází ze skutečností, že problémy se kterými se lidé potýkají, jsou způsobeny nedostatečným uvědomováním vlastních vnitřních i tělesných pocitů. Terapie je zaměřená na podněcování klientů k rozvoji sebeuvědomování a uvědomění vlastních pocitů a chování. Významnou součástí terapie je přijetí zodpovědnosti klienta za své myšlenky a emoce. Gestalt terapeuti využívají různých technik expresivní terapie, která zahrnuje i arteterapii, pohybovou terapii, dramaterapii nebo psychodrama. Představitelem toho směru v arteterapii je J. Zinker. Jeho metoda spojuje arteterapii s pohybovou aktivitou. Častou metodou je vytvoření artefaktu, který slouží k vzájemné komunikaci mezi klientem a arteterapeutem.

Fenomenologie, filozofie v arteterapii

Fenomenologický přístup je spojovaný se sociální psychologií. Hlavním východiskem je fenomenologická filozofie a její nazírání na zkušenosti a prožívání vnějšího světa. Mezi zahraniční arteterapeuty vycházející z fenomenologického přístupu patří Mala Betenskyová, která považuje v arteterapii za klíčové akt vidění, který přináší dva

druhy autentických poznatků. První poznatek tvoří samotné vytváření díla. Druhým je následné vizuální vnímání. Cílem arteterapeuta je pomoci klientovi správně se dívat a vidět vše co je možné v jeho díle spatřit.

3.4 Formy arteterapie

Arteterapii můžeme aplikovat, podle počtu účastníků na individuální a skupinovou.

Individuální arteterapie

V této formě arteterapie je přítomen na sezení pouze jeden klient. Terapie je tedy zaměřena na interakční vztah mezi terapeutem a klientem. Vzniká tedy prostor, kde se klient může cítit bezpečněji než ve skupinově zaměřené arteterapii. Horňáková uvádí, individuální arteterapie je vhodnější pro klienty, jejichž problém vyžaduje úplnou pozornost terapeuta, nebo jejichž emocionální stav nebo chování není zatím vhodné ke skupinové arteterapii. Může jít o klienty, kteří jsou nedůvěřiví ke skupině, neradi pracují ve skupině nebo jejichž chování by mohlo působit na skupinu rušivým efektem a mohlo by mít pro ostatní klienty negativní následky.

Skupinová arteterapie

Skupinová arteterapie je zaměřena na terapeutickou činnost s více klienty. Jejím cílem je práce se skupinovou dynamikou, vzájemnými vazbami mezi klienty. Dle (Liebman, 1984) má skupinová arteterapie řadu výhod, například, že sociální učení probíhá rychleji a intenzivněji, zpětné vazby členů skupiny mohou být podnětné pro každého člena skupiny. Tento druh arteterapie je vhodnější pro klienty, pro které je individuální arteterapie příliš intenzivní.

Rodinná arteterapie

Terapie je zaměřena na práci s rodinou. Jejím cílem je zlepšení rodinné atmosféry, vzájemné pochopení mezi jednotlivými členy rodiny a vyjasnění jejich případných sporů, zmírnění počtu konfliktů v rodině. „*Významný je zejména trénink v komunikačních, neverbálních dovednostech, trénink efektivního řešení problémů, zpracování pocitu viny.*“ (Šiřková, 2002, s. 45) Vhodnou arteterapeutickou technikou v rodinné terapii může být koláž.

3.5 Metody arteterapie

Imaginace

Představy a fantazie člověka projektují jeho momentální psychický stav, jako aktuální problémy se kterými se potýká, ale i jeho touhy a především se projevují tvořivé schopnosti člověka. „ *Pomocí imaginace se člověk může vrátit k některým situacím ze svého života, může je znovu prožít, zpracovat je pod vedením arteterapeuta, reflektovat je do výtvarné podoby, zhmotnit je. Poskytuje příležitost vidět věc z jistého pohledu, jiného úhlu pohledu a tím potenciální možnost měnit svoje postoje.* “ (Šiřková, 2002, str. 125) Metoda je vhodná také pro lepší pochopení sebe sama, pro uvolnění emocí, pro vyjasnění názoru na druhé i na sebe. Imaginace má diagnostický účel. Obrazy a tvary nebo použité barvy, nám pomáhají pochopit v jakém psychickém stavu se klient aktuálně nachází a jestli jeho psychický stav je patologický, nebo se již nachází v procesu uzdravování. Metoda imaginace se využívá v téměř všech terapeutických směrech. V psychoanalyticky zaměřené imaginaci se využívá řízené imaginace, ve které se objevují témata např. keř růží, čtyři živly, strom, dům nebo voda. V některých publikacích je řízená imaginace nazývána vizualizací, a obě strategie jsou v podstatě totožné.

Animace

Animace bývá využívána nejčastěji při terapeutické nebo diagnostické práci s dětmi. Je to vlastně rozhovor, kde klient nebo terapeut mluví ve třetí osobě a identifikuje se s věcí či postavou a obrázku klienta a hovoří jejich jménem. „ *Tato technika bývá vhodná u anxiozích klientů, u dětí, které se cítí nejistě, osaměle. Dítě může takto zprostředkovávat informaci o sobě nepřímou, bez zábran.* “ (Šiřková, 2002, s. 128) Skrze tuto metodu je možné se dozvědět více o klientových potřebách, emocích pocitech.

Modelování z hrnčířské hlíny v arteterapii

Hlína je velmi vhodným materiálem pro arteterapeutickou práci s klienty různého věku nebo postižení, či problému. Technika modelování z hlíny je nápomocným diagnostickým prostředkem. Obzvláště u modelování figur a postav může terapeut diagnostikovat klientův vztah k sobě samému i ke svému okolí nebo ke svým problémům. V arteterapii se hlína používá, také k terapeutickým technikám, např. házení hlíny, mačkání hlíny, tvarování, otiskování. Tyto terapeutické činnosti se

používají k prolomení strachu, snížení projevů agresivity, rozvíjení fantazie nebo i jako nahrazení verbální komunikace.

3.6 Artefiletika

Slovo artefiletika se skládá ze dvou slov. První stejně jako u arteterapie je art, a znamená, umění nebo uměleckou dovednost. Druhým slovem je filetika, které je odvozeno od starořeckého slovního základu fil, který je spojený s pojmy, jako je přátelství, láska. Souvislost lze spatřovat v díle Filéta z Kou, v němž se spojují dvě typické součásti filetického přístupu, a to přemýšlivé reflexe a umělecký projev. Za zakladatele artefiletiky je považován Jan Slavík, který se nechal inspirovat při rozvoji tohoto směru H. Broudym. H. Broudy zdůrazňoval provázanost intelektového rozvoje s emočním a sociálním.

Na internetových stránkách zabývajících se artefiletikou je uvedena tato výstižná definice:

„Artefiletika je reflektivní, tvořivé, a zážitkové pojetí vzdělávání a výchovy, které vychází z vizuální kontroly jiných expresivních kulturních projevů (dramatických, hudebních, tanečních). Vizuální kontrolou zde rozumíme výtvarné umění, vizuální stránky médií a estetické stránky hmotné kultury a přírody. Cílem artefiletiky je obohacování kulturního kapitálu žáků, rozvíjení jejich sociálních kompetencí a prevence psycho-sociálních selhávání prostřednictvím uměleckých aktivit reflektovaných v žákovské skupině.“ (Slavík, Artefiletika)

Artefiletika je tedy cílenou pedagogickou činností, která je založená na psycho-didaktickém využití dvou navzájem propojených aktivit. Tyto aktivity jsou exprese a reflexe. Exprese je výrazově tvůrčím projevem. Po expresi následuje reflexe, která dává příležitost k náhledu na to, co bylo zažito a vytvořeno. Reflexe nabízí možnost dialogu, který se rozvíjí kolem vytvořeného díla a dává možnost vyjádření vlastních emocí, zkušeností nebo přání. Cílem artefiletiky je tedy sebepoznávání jedince skrz výtvarné umění, ale i pozitivní prevence sociálně- patologických jevů.

3.7 Základní symbolika v arteterapii

Arteterapie se mimo své terapeutické účely používá i k diagnostice a k lepšímu pochopení dítěte skrze jeho tvorbu. Psychologické studium dětské kresby je datováno od vzniku experimentální čili empirické psychologie. První publikace o dětské kresbě, jejímž autorem je ital Corrado Ricci, byla vydána v roce 1887. Studium kresby je tedy, již poměrně dlouhou dobu využíváno k pochopení osobnosti klienta a jeho vztahů, podává nám sdělení o jeho citovém a emočním prožívání. „*Význam symbolů pro člověka odhalil zejména C. G. Jung. Pacienti kreslili a malovali, přičemž se učili porozumět významu svých výtvarných prací a učinit tak první krok na cestě k sebeuzdravení.*“ (Campbellová, 2000, str. 14)

Symbols, které se v kresbě nachází, nemůžeme interpretovat bez pochopení kontextu celého díla. Samotné symboly mohou působit zkresleným dojmem a jejich výklad proto bývá nepřesný a omezený. Každý symbol, i když má zjevně jasný význam, je pro každou osobu individuální. Není tedy možné posuzovat osobnost klienta na základě jednoho díla a bez znalosti okolností klientova života. Proto významnou roli při diagnostice klientova díla hraje rozmluva o kresbě ze strany klienta. „*V hodnocení a analýze výtvarných produktů je velmi důležité si všimnout nejen obsahu a formy kresby, ale i celého procesu tvorby.*“ (Šiřková, 2002, s. 102) Při interpretaci díla je nutné sledovat proces vytváření díla například: jakým způsobem dítě pracuje, jestli si dává záležet na detailech, co mu při tvoření díla tvoří největší problém, jestli pracuje soustavně nebo od díla odbíhá k jiné činnosti. Je zajímavé, že mezi jednotlivými osobami, které se nachází v podobné situaci nebo mají podobný problém, však lze najít opakující se stálou symboliku.

Symbolika barev

Volba barev je v interpretaci díla velmi důležitým faktorem. Výběr a použití barvy má určitou psychologickou symboliku, ale je důležité při interpretaci obrázku přihlížet k věku dítěte. Podle Roseline Davido (Davido, 2008) dítě používá barvy dvojím způsobem. Buď napodobuje přírodu (modré nebe, zelená tráva), nebo se nechává vést svým podvědomím

Význam barev:

Bílá barva je barvou naivity chudoby, ale i duševní čistoty, nevinnosti i upřímnosti.

Lidé nosící často bílou barvu mohou inklinovat k perfekcionalismu.

Kellogová píše, že když je bílá použita přímo na bílý podklad, můžeme to interpretovat jako potlačování, ukryvání něčeho uvnitř nebo nechut' přijímat pocity těla.

Červená barva je to barva síly, života, energie. Děti červenou hodně používají před šestým rokem a je to zcela normální. „*Po šestém roce ukazuje na tendenci k agresivitě a nedostatečnou kontrolu svých emocí.*“ (Davido, 2008, str. 37) Často ji používají hyperaktivní děti.

Růžová barva Symbolizuje lásku, ale je i barvou naivity a nezralosti. „*Růžová v kombinaci s černou může signalizovat negativní pocity o sobě samém.*“ (Šiřková, 2002, str. 117)

Černá barva Je barvou tajemna, smutku. Velmi časté používání této barvy může znamenat určitou míru úzkosti a deprese. V pubertě může znamenat časté používání černé barvy nepřístupnost a strach z projevování emocí. Naopak někdy také může svědčit o bohatém vnitřním životě.

Žlutá barva bývá často nazývána jako barva levé hemisféry. Symbolizuje slunce a teplo. Může být také barvou žárlivosti. Někdy ukazuje na velkou závislost dítěte na dospělém. Je vhodné ji indikovat především dětem s mentálním handicapem.

Zelená barva je barvou rovnováhy. Symbolizuje klid a naději. Tuto barvu si často volí lidé se silným sociálním cítěním

Modrá barva je to barva nebe a moře. Je také symbolem povinnosti, konzervatismu a přílišného sebepozorování. Pokud je barva používána na neobvyklých místech např. modrá ruka, modrý strom, upozorňuje na prožité trauma v souvislosti s rodinou. Modrá je, ale také odrazem vlastního nitra.

Fialová barva Je to barva spirituality, esoteriky a věrnosti. Mnohdy je spojována se smutkem. V křesťanství je barvou pokání. Malé děti ji používají málokdy, a pokud ji používají výrazně často, bývá příznakem vnitřního neklidu

Oranžová barva symbolizuje životní energii, sexualitu, ale i intelekt. Patří mezi teplé barvy a tak je vhodná pro lidi, kteří trpí depresemi. Její pozitivní energie je zřejmá, možná i proto jí mají na svém hábitu buddhističtí mniši.

Šedá barva snižuje intenzitu barev ležících vedle ní. Inklinují k ní workholici. Ve spojení s černou a hnědou barvou ji často používají děti, které prožily vážné trauma anebo lidé trpící depresi.

Hnědá barva Je to barva země, pokory, spolehlivosti. Ale je také barvou depresivních jedinců.

Praktická část

4 Výzkum v Dětském domově se školou Slaný

Cílem výzkumu je na základě získaných poznatků z teoretické části zmapovat efektivitu arteterapie, případně cílené výtvarné činnosti, v konkrétním zařízení ústavní výchovy. Výzkum bude prováděn kvalitativní metodou, která bude spočívat v pravidelné účasti na hodinách keramického kroužku s terapeutickými prvky. Z jednotlivých hodin budu psát zprávy o průběhu hodiny a chování jednotlivců. Součástí výzkumu bude i prostudování osobní dokumentace a následné zpracování případových studií, jejichž součástí bude popis chování a projevů dítěte na hodinách keramiky a ukázka fotografií jednotlivých výtvarných děl daného dítěte.

Charakteristika místa šetření

Pro svůj výzkum jsem si vybrala dětský domov se školou ve středočeském kraji, konkrétně ve Slaném. Tento dětský domov je jeden z mála dětských domovů, kde je využívána keramika jako pomocný terapeutický prostředek.

4.1 Dětský domov se školou Slaný

Dětský domov se školou s výchovně léčebným režimem byl založen v roce 2003 a zařazen pod správu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Součástí tohoto zařízení jsou diagnostický ústav, středisko výchovné péče (nacházející se v Dobřichovicích) a dětský domov se školou. Součástí mé odborné praxe byl pouze dětský domov se školou, tudíž se ve své praktické části budu zabývat pouze tímto zařízením.

Dětský domov se školou s výchovně léčebným režimem poskytuje komplexní péči dětem ve věku od 6 do 15 let, nebo do ukončení povinné školní docházky. V zařízení jsou umístěny především děti s diagnózou ADD¹, ADHD², s duševním onemocněním a nařízenou ústavní výchovou, nebo uloženou ochrannou výchovou. Kromě těchto primárních symptomů se u těchto dětí často objevují sekundární problémy jako je nepozornost, specifické poruchy učení, poruchy chování, asociální nebo delikventní chování, deprese a problémy v oblasti sociálních dovedností. Jedná se o děti, které kvůli své diagnóze nemohou být umístěny v ostatních zařízeních, výkonu rodinné, nebo ústavní výchovy.

¹ Tj, v překladu porucha pozornosti

² Tj, v překladu porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou

Kapacita zařízení je 30 míst, přičemž děti jsou rozděleny do 4 malých rodinných skupin a 4 tříd základní školy. Hlavním posláním zařízení je naplňování výchovně-vzdělávacích a léčebně-terapeutických cílů.

Vzdělávací cíle realizuje škola. V DDŠ jsou děti vzdělávány ve 4 třídách, určených dle školního vzdělávacího programu, který je upravován podle individuálních potřeb dětí zakotvených v programu rozvoje osobnosti dítěte. V každé třídě jsou obvykle tři postupné ročníky. V současné době mají děti možnost vzdělávat se ve třech vzdělávacích programech - Národní škola, Zvláštní škola a Pomocná škola. Pro každého žáka, který nastoupí do DDŠ je třídním učitelem vypracován do 30 dnů individuálně-vzdělávací plán, na jehož plnění se podílí žák a celý tým pedagogických i terapeutických pracovníků zařízení. Škola je vybavena čtyřmi třídami, počítačovou učebnou, dílnou pro práci se dřevem, plasty i kovem, cvičnou kuchyňkou, terapeutickou místností, tělocvičnou, výtvarnou a keramickou dílnou a venkovním hřištěm.

Výchovně- léčebné cíle realizují vychovatelé a odborní pracovníci. Vychovatelé dětem zprostředkovávají výchovné, zájmové, odpočinkové a relaxační činnosti.

Tyto činnosti jsou naplňovány podle režimu dne, týdenního programu výchovně-vzdělávací činnosti a ročního plánu DDŠ. V zařízení jsou děti rozděleny do čtyř rodinných skupin po 6-8 dětech. Každý den mají děti připravený program podle nastaveného týdenního režimu. Pravidelně se střídají různé terapeutické činnosti, mezi které patří například psychoterapie, keramika, muzikoterapie. Během dne je prostor i nejen na zájmové aktivity, ale i na dítětem libovolně zvolený program.

4.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Pro výběr výzkumného vzorku mi byly nabídnuty dvě skupiny dětí a to skupina dětí mladšího školního věku a skupina dětí staršího školního věku. Po krátkém prozkoumání dokumentace dětí a na doporučení sociální pracovnice a vychovatelky vykonávající keramický kroužek jsem si vybrala první zmíněnou skupinu dětí. V této skupině dětí jsou 4 děti ve věku od 6 do 14 let. 14letý chlapec je v této skupině z důvodu středě těžké mentální retardace a svými schopnostmi se spíše hodí do této skupiny dětí. Tyto děti mají většinou ADHD se sklony k agresivitě a diagnostikovanou citovou deprivací. Na keramiku děti dochází vždy jednou týdně na dvě hodiny.

4.3 Případová studie - Alex

Rodinná anamnéza

Alex se narodil v roce 2001 na Slovensku. Chlapec se narodil s Crohnovou chorobou a jeho celkový zdravotní stav byl poměrně špatný. Do kojeneckého ústavu byl umístěn v listopadu 2002, kde setrval až do svých 2 let. Poté byl umístěn do dětského domova a následně ve svých 4 letech do pěstounské rodiny, která o Alexandra projevila zájem. Zpočátku péče o nezletilého probíhala v rodině dobře. Když přišel do pěstounské rodiny, nosil ještě pleny a nikdo ho nenaučil základním hygienickým návykům. U poručníků se tyto návyky postupně naučil. Problémy se objevili, asi po půl roce péče, kdy po nezletilém poručníci žádali, aby plnil své základní povinnosti a uklízel si po sobě své věci, což chlapec odmítal. Poručníci měli dvě své děti a ve výchově svěřenou holčičku, která se začala chovat obdobným způsobem, přišlo jí nespravedlivé, že na rozdíl od chlapce, musí plnit své povinnosti. Situace vyvrcholila poté, co chlapec s ohledem na své onemocnění musel být hospitalizován v nemocnici, kde byla prováděna plánovaná vyšetření. Po návratu do rodiny docházelo k problémům. Alexandr měl dodržovat nutriční dietu, od které si lékaři slibovali úspěch v léčbě, nicméně ji přestal záměrně dodržovat, což mohlo vést až k ohrožení jeho zdravotního stavu. Chlapec svým zdravotním stavem vydíral své pěstouny ve chvílích, kdy si chtěl něco prosadit. Situace se pro pěstounskou rodinu se stala neúnosnou a péče o Alexandra narušila předešlý chod domácnosti. Poručníci tedy podali návrh na umístění chlapce do opětovné ústavní výchovy. Návrh na předběžné opatření byl odůvodněn tím, že se jedná o chlapce se závažným onemocněním zažívacího ústrojí a péče o něj je pro rodinu již neúnosná. V současné době není nikdo, kdo by měl zájem o chlapce pečovat. Kolizní opatrovnice s ohledem na tuto skutečnost, navrhla nařídit ústavní výchovu a zprostit poručníky jejich funkce. Alexandr byl do dětského domova se školou ve Slaném umístěn v roce 2010. Biologičtí rodiče o Alexandra neprojevili nikdy zájem s výjimkou jedné situace, kdy se chlapcova matka objevila v dětském domově se školou a žádala o kontakt s dítětem. Kontakt ji nebyl umožněn z důvodu Alexova špatného zdravotního stavu, s tím že jí bylo přislíbeno, že až se jeho stav zlepší a bude připraven se s ní setkat, tak jí bude kontakt umožněn. Matka od té doby dětský domov se školou nekontaktovala.

Zpráva od psychologa

Alexandr přišel do dětského domova krátce před letními prázdninami. Chlapcův zdravotní stav nebyl stabilní, opakovaně experimentoval v jídle a skrze něj se snaží manipulovat se svým okolím. Vzhledem ke svému zdraví a tělesné konstituci využívá své okolí a je zvyklý, že s ním všichni jednají jako s daleko mladším než ve skutečnosti je. To, že se s ním v zařízení v současné době jedná jako s chlapcem adekvátního věku, se jeví pro Alexe jako nová zkušenost. Krátce po příchodu do zařízení se chlapec špatně vyrovnával s tím, že ze svého pohledu není dost dobrý pro pěstouny natolik, aby mohl zůstat v jejich péči, a téma vlastní nedostatečnosti se u něj objevuje v různých proměnách. Jedná se o chlapce s průměrným intelektem. Verbální projev je ovlivněn dyslalickou výslovností. Na celkovém projevu i výkonu se podílí jeho častá hospitalizace.

Zájmy chlapce

Alexandr ve svém volném čase rád sportuje, dívá se na televizi popřípadě poslouchá rád rádio. Ve škole ho baví především pracovní výchova a český jazyk.

Chování a projevy chlapce v zařízení

Alexandr je umístěn v dětském domově se školou hlavně z důvodu svého špatného zdravotního stavu, který vyžaduje specifický režim. Chlapec má minimum opatření ve výchově, přičemž poslední je z loňského roku. Je velmi temperamentní a průbojný. V době zhoršení příznaků své nemoci je lehce unavitelný, ale svůj zdravotní stav snáší poměrně dobře. Alexandr přes své sebevědomé projevy v chování se často podceňuje a trpí pocitem méněcennosti.

Chování a projevy chlapce v chování při keramice:

Alex na prvních dvou sezeních, kterých jsem se zúčastnila, nebyl, protože se jeho zdravotní stav zhoršil a byl tedy na zdravotním oddělení. Celkem jsem tedy Alexe viděla na 4 sezeních.

1 sezení

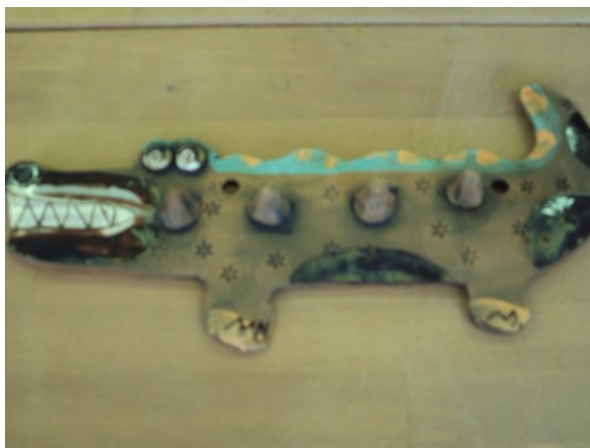
Alex při příchodu prohlásil, že zadaná práce se mu nelíbí, protože ptáčka neumí vyrobit, ale vychovatelka ho motivovala, že mu při práci pomůže, pokud si nebude vědět rady. Alex poté pracoval velmi rychle, protože chtěl mít práci co nejdříve hotovou a zdálo se mi, že mu tolik nezáleželo na výsledku. Během práce neustále povídal, koho má v domově rád a koho ne.

Alex nejprve začal s vyvábáním hlíny. U této činnosti neustále říkal, že mu to nejde a že ho to nebaví a poté mě poprosil, abych mu s vyvábáním pomohla. Já mu vyváběla pouze kousek hlíny a poté pokračoval již sám. Následně si vytvořil tělo ptáčka, ke kterému postupně připojoval křídla, zobáček, oči. Nakonec si dozdobil ocásek a křídla. Po ukončení práce se ho vychovatelka ptala, jestli by chtěl ještě něco vyrobit, Alex si však zvolil, že by chtěl umývat láhve a odpočívat. Alex se na tomto sezení, projevoval velmi temperamentně a živě. Snažil se hodně komunikovat s vychovatelkou a velmi často od ní nebo ode mě vyžadoval pomoc. Projevovala se zde jeho vlastní nedůvěra ve své schopnosti. Vychovatelka mu vždy danou činnost ukázala a Alexandr již pokračoval sám, ve chvíli, kdy se mu činnosti dařilo, a byl pochválen, tak zdůrazňoval, že má velkou radost z toho, že se mu dílo povedlo.

2 sezení

Alex po příchodu na keramiku začal hned vyprávět, jak se těší na zahradní slavnost (to je událost, kterou pořádá Dětský domov se školou) a ptal se jestli, tam bude mít také vystavené nějaké výrobky. Vychovatelka ho ujistila, že tam budou mít vystavená díla všechny děti. Alex dnes na keramice glazoval a dodělával krokodýla, kterého vymodeloval minulý týden. Při práci počínal poměrně rychle a v závěru hodiny si vybral, že by rád odpočíval.

Krokodýla glazuroval jen z části. Zelenou a žlutou barvou namaloval horní část krokodýla. A zuby a oči namaloval bílou glazurou. Velmi si dával záležet na ostnech krokodýla.

3 sezení

Alexandr dnes nic neglazoval, protože už měl vše hotové. A tak si mohl vybrat, co by chtěl vytvářet. Ze začátku říkal vychovatelce, že se mu nechce dělat nic, že by chtěl jen sedět a dívat se na ostatní děti, jak pracují. Nicméně po chvíli se rozmyslel a rozhodl se, že by chtěl pomocí tiffany techniky vyrobit srdíčko pro vedoucí vychovatelku, protože jí má rád. Při práci potom vyprávěl, jak se k němu paní vychovatelka chová a že je hodná. Po chvíli prohlásil, že by se mu líbilo mít jednou takovou ženu.

Srdíčko Alexandr vytvářel poměrně rychle, protože techniku již znal. Korálky volil nahodile podle toho, jaké se mu líbily. Vychovatelka mu pomohla akorát korálky na závěr zatavit. Alex dnes pracoval samostatně a poměrně rychle.

4 sezení

Alexandr byl při dnešní hodině klidnější než obvykle, nebylo mu úplně nejlépe. Vychovatelka mu nabízela, aby si šel lehnout, ale trval na tom, že by si rád něco vytvořil. Při práci byl klidný a na práci se soustředil. Pracoval podle pokynů vychovatelky, ale poměrně často jí volal k sobě, aby mu s prací pomohla.

Alex podle svých slov vytvořil leknín, který by mohl plout na nějaké řece. Ptala jsem se, jestli by na té řece byl slabý nebo silný proud a Alex prohlásil, že slabý, aby leknín mohl bezpečně plout.

Srovnání chování chlapce v zařízení a na keramickém sezení

Alexandr přes své sebevědomé projevy v chování se často podceňuje a trpí pocitem méněcennosti, který se projevuje i na keramických sezeních, jelikož Alexandr si při samostatné práci příliš nevěří a právě z tohoto důvodu vyžaduje od vychovatelky velmi často pomoc nebo radu. Práce s keramickou hlinou ho poměrně baví, ale více zajímavá pro něj je tiffany technika, kterou si v poslední době velmi oblíbil.

4.4 Případová studie – Martin

Rodinná anamnéza

Martin se narodil v roce 1997. V roce 2000 se jeho rodiče rozvedli a Martin byl svěřený do péče matky. V roce 2002 podala žádost o svěření do péče chlapcova babička. V návrhu uváděla, že s chlapcem je v neustálém kontaktu, někdy u ní býval až 2-3 dny v týdnu. Babička si všímala, že vnuk je zakřiknutý a velmi často smutný, občas na sobě míval modřiny, což matka vysvětlovala, tím, že chlapec upadl. K podání návrhu babičku vedlo to, že matka se o chlapce podle ní špatně stará, nedávala mu dostatečně najíst a bila ho. O celé této záležitosti jednala babička se svým synem, který předběžně souhlasil. V té době se otec s Martinem nestýkal, protože přátelé bývalé manželky a matky Martina jej fyzicky napadli a vyhrožovali mu. Když byl Martin u babičky, tak se s ním otec stýkal. Na žádost mateřské školy, kam Martin docházel, byl vyšetřen ve speciálním centru se závěrem opožděného vývoje řeči a dyslalie. Z počátku kdy, Martin začal do mateřské školy docházet se strachem, byl milý a vděčný, během dne se však pomočoval, zpočátku pravidelně, později občas. Do mateřské školy chodil hladový a jídlo si často přidával, avšak přicházel vždy upravený a čistý. Později se u něj začali objevovat podlitiny, škrábance a popáleniny od cigaret na krku. Sám Martin uváděl, že modřiny mu způsobila matka a popáleniny někdo ze spolubydlících na ubytovně, kde s matkou bydleli. Drobné modřiny a oděrky, většinou na krku a hlavě měl často. V tuto dobu se u chlapce projevovalo velmi časté koktání. O matce se vyjadřoval ošklivě a říkal, že jí nemá rád a má z ní strach. V mateřské škole vyprávěl, že s matkou spí na jedné posteli, koupou se společně a matka ho hladí všude po těle. Když Martin chodil od babičky, tak byl spokojený vyspalý, u babičky měl svůj pokoj a vlastní postel. Babička vyzvedávala chlapce střídavě se svou budoucí snachou. Při ústní dohodě byl Martin v roce 2002 svěřen do péče otce. Babička souhlasila a pomoc přislíbila i manželka otce. Otec žil v obecním domě se svou manželkou. Byt byl dobře vybaven. Otec pracoval jako servisní technik. Manželství otce s jeho manželkou však později nebylo spokojené a otec se nakonec odstěhoval ke své nové přítelkyni. Martina si vzal sebou. Z tohoto manželství, má otec ještě jednu vyživovací povinnost a jeho nová přítelkyně taktéž. Matka byla umístěna do vazby. V roce 2003 byl zakázán matce styk s dítětem, jelikož byla uznána vinnou, že nedbala na chlapcovu osobní hygienu, ani o jiné oprávněné nároky svého syna, neposkytovala mu dostatečnou stravu, opakovaně ho nepřiměřeně fyzicky trestala, čímž mu způsobila mnohočetná zranění, zejména podlitinu oka, škrábance na krku, vyhrožovala mu, že ho hodí pod vlak a chlapce sexuálně zneužívala. Matka se o Martina nezajímá, nezasílá žádné dárky,

není s ním v telefonickém či písemném kontaktu. Martin vyžaduje stálou péči. Z důvodů výchovných byl nad chlapcem, stanoven dohled. Od léta 2009 byl chlapec umístěn v psychiatrické léčebně na základě doporučení odborného lékaře se souhlasem otce. Otec v současné době nemůže převzít chlapce do své péče, a to jednak z důvodu výchovných problémů, které v minulosti s chlapcem měl a také z důvodu svého nepříznivého zdravotního stavu. Martin je s ním a s jeho přítelkyní v občasném telefonickém kontaktu a otec ho občas navštěvuje a Martin k němu jezdí na prázdniny a některé víkendy. Otec je léčen pro psychické onemocnění, a proto syna nemůže přijmout do své péče.

Informace od psychologa

Chlapec přišel na psychologické vyšetření ochotně, odpovídal na otázky a spolupracoval. Psychomotorické tempo je pomalé, schopnost koncentrace je snižena. Slovní zásoba je omezená, verbální projev není plynulý. Chlapec potřebuje brýle. A užívá psychofarmaka. U Martina byl diagnostikován syndrom týraného a zneužívaného dítěte, porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou a dyslalie. Chlapec kreslí s razancí, kresebný projev je výrazně podprůměrný a bizarní. Kresba je podprůměrná, v pásmu defektu je i úroveň intelektových schopností. Chlapec je osobnost infantilní s agresivní reaktivitou, která se buď projevuje sebedestrukcí, nebo negativismem. V zátěžových situacích se projevuje agresí vůči ostatním dětem. Frustrační tolerance je snižena, stejně jako chlapcova schopnost sebereflexe a sebekorekce. V sociálních situacích se špatně orientuje, není schopen se prosadit v kolektivu vrstevníků, je snadnou obětí šikany. Chlapec lépe prosperoval mezi mladšími dětmi. Oblíbenou hrou byla hra s plyšáky. V důsledku dlouhodobých hospitalizací je chlapec citově deprivovaný, s typickými motorickými stereotypy bez emocionálních vazeb. Má diagnostikovanou pervazivní vývojovou poruchu sdruženou se stereotypními pohyby a hyperaktivitou, s mentální retardací a citovou deprivací.

Zájmy

Chlapec uvádí, že rád jezdí na kole i na bruslích a má rád výlety. Ve škole ho baví hudební výchova a počítače, a také čeština a matematika. Baví ho hrát si s legem a s plyšovými hračkami. Až bude starší tak by rád byl instalatérem a chtěl by mít auto na ovládání.

Chování dítěte v zařízení

Chlapec byl umístěn do zařízení pro své problémové chování. Po příchodu do zařízení byl opatrnější, více se držel u vychovatele než u dětí. Měl potřebu navázat první komunikaci.

Snaha o spolupráci je značná, ale jakmile se rozruší, nechá se lehce rozhodit a je náročné ho opětovně uklidnit. K režimům a pravidlům zařízení se staví dobře. Nejčastěji je upozorňován v oblasti pořádnosti a soustředění, kdy mnohdy jakoby nevnímá, své věci neustále zapomíná, pohybuje se nesoustředěně. Ve skupině na sebe příliš neupozorňuje. Má tendence se od dětí držet v povzdálí, jakoby si s nimi neměl co říci, vyhledává spíše dospělé. Pedagogické pracovníky respektuje. Pokud ho něco rozčílí, odmítá komunikovat a stahuje se do sebe, případně svou nespokojenost dává dost najevo agresí. Na hodnocení reaguje dobře. Ve školní činnosti spolupracuje, výsledky jsou v rámci mentálních možností příznivé, umí si poradit, zeptat. Problémem jsou výpady a neshody s dětmi a snaha mít dospělého pro sebe. V rámci specifických výchovných a vzdělávacích potřeb vyžaduje vedení kontrolu a individuální péči. Velmi často se u něj projevuje psychomotorický neklid, opakovaně se stává cílem šikany. Není schopen adekvátního sociálního prosazení. Ve vztahu k personálu je klidný, se zvýšeným zájmem o kontakt. Schopnost symbolické a funkční hry a představivosti je značně omezena. V jeho chování se poměrně objevuje agresivní jednání vůči ostatním dětem- fyzické napadení a používá v mluvě často vulgarismy. Několikrát bylo uděleno opatření ve výchově

Chování na Keramickém kroužku

Martin docházel na keramický kroužek pravidelně, měla jsem tedy možnost setkat se s ním celkem 6.

Popis jednotlivých sezení:

1 sezení

Martin dnes glazoval hrneček, který byl tvořen za pomoci krajky. Chlapec od práce poměrně často odbíhal a přál si tvořit více věcí najednou a byl poměrně neklidný, také měl zvýšenou potřebu si povídat. Při práci vyhledával častý kontakt s vychovatelkou, nebo se mnou, má zvýšenou potřebu zpětné reakce od ostatních, někdy přechází do fyzického kontaktu.

Při glazurování chlapec mě poměrně často volal, abych se šla podívat, jak mu práce jde a vyžadoval pochvalu.

2 sezení

Martin dnes tvořil velikonoční ozdoby-zajíčka, slepičku a kohoutka. Přes napomínání vychovatelky, používal velké množství barev, ale zajímavější z arteterapeutického hlediska je jeho volba barev. Ve svých výtvorech používá kombinace modré a červené barvy na netradičních místech. Například u očí u zajíce zvolil červenou barvu a u uší zase modrou. Když jsem se ho ptala, proč zvolil, tyto barvy neuměl mi jasně říci důvod. Prý neví, proč tyto barvy zvolil, ale líbí se mu to tak a nechtěl by tyto barvy měnit.

3 sezení

Martin dnes pracoval soustředěně a bylo vidět, že mu velmi záleží na tom, aby jeho dílo vypadalo dobře. Během hodiny často volal mě nebo paní vychovatelku, jelikož potřeboval potvrzení, že mu práce jde. Martin se semnou snažil během hodiny hodně komunikovat a často se mě ptal otázky z mého osobního života, většinou jsem se přímé odpovědi vyhnula.

Martin začal s vyráběním těla ptáčka. Následně připojoval křídla, zobáček, a oči. Na konec dotvarovával ocásek ptáčka. Při práci byl velmi klidný a soustředil se na ní. Dominantním rysem ptáčka jsou jeho oči a především velké řasy. Řasy Martin několikrát přemaloval, než byl s nimi spokojený. Jelikož ptáčka měl poměrně brzy hotového, vybral jsi, že by chtěl dokončit zajíčky a slepičku, které Martin vytvářel minulou hodinu a že by ho chtěl barevně glazurovat.

Martin při glazurování všech výtvorů volil podobné barvy, protože tyto barvy jsou jeho oblíbené.

4 sezení

Martin dnes glazuroval lžičku a talířek, který dříve vymodeloval. Při práci byl klidný a pracoval systematicky. Během hodiny se snažil poměrně často navázat kontakt se mnou nebo s vychovatelkou a měl potřebu si povídat. Vyprávěl mi o tom, že ho ve škole baví matematika a český jazyk. Také říkal, že by byl ráda, kdyby mohl jet na prázdniny za svým otcem, ale neví, jestli na něj otec bude mít čas. Potom se mě ptal, jestli přijedu i příští týden, že se na mě bude těšit.

Martin při barvení talířku nejprve nabarvil list a poté ho obtiskl na talíř. Poté zvýraznil některé části listu. Nakonec nabarvil lžičku stejnou barvu, jako talíř. Tento výrobek by rád Martin dal prý otci, až přijede na návštěvu.

5 sezení

Martin při příchodu na keramiku se hned dotazoval vychovatelky na svůj výtvar, který vyráběl minulý týden. Vychovatelka mu ho ukázala a Martin se mi hned chlubil. Martin také vymodeloval krokodýla, kterého jsem mu pochválila.

Martinův krokodýl je ve srovnání s Alexovým krokodýlem o něco menší a útlejší. Martin používal téměř totožné barvy jako Alex, ale několikrát místa obtahoval a tím dosáhnul výraznějšího efektu. Používal zelenou a žlutou. Přišlo mi zajímavé, že žlutou barvu umístil i na krokodýlových čelistech.

6 sezení

Martin po příchodu na keramiku hned začal vyprávět, jak se těší, až budou prázdniny a nebude se muset chodit do školy. Celkově měl dnes větší potřebu komunikace. Dokonce mě požádal, jestli bych si k němu nesedla a nepovídala si s ním při práci. Na chvíli jsem si tedy k němu sedla a Martin mi vyprávěl o svých zájmech. O tom jaké činnosti ho nebaví. Při práci postupoval podle pokynů vychovatelky, avšak velmi často chtěl s výrobou pomoci, protože nevěřil, že činnost sám zvládne. Při práci jsem ho povzbuzovala a radila mu pouze slovně.

Martin vytvořil dle svých slov růži. Na květu si dával velmi záležet. Některé květy se mu po vytvoření natolik nelíbili, že je zničil a vytvořil nové.

Srovnání chování chlapce v zařízení a na keramickém sezení

Martin se v běžném režimu zařízení chová odlišně než při keramickém sezení. Ve skupině na sebe běžně příliš neupozorňuje. Má tendence se od dětí držet v povzdálí, jakoby si s nimi neměl co říci, vyhledává spíše dospělé. Na keramice se snaží s dětmi více komunikovat, nechá si od ostatních pomoci a ptá se jich na názory na svá díla. Pedagogické pracovníky respektuje i mimo keramické sezení, ale myslím, že mu vyhovuje, že zde je větší prostor pro to, aby si mohl s vychovatelkou promluvit chvíli sám. Po keramice bývá dle slov vychovatelů klidnější, ale jedná se spíše o krátkodobý efekt.

4.5 Případová studie- Jakub

Rodinná anamnéza

Jakub se narodil v roce 2004, jako nejmladší ze tří sourozenců. Všechny tři děti se rodičům narodily z družného soužití. Od roku 2002 byli rodiče stíháni pro podezření z týrání svěřené osoby, tehdy jeho bratra, ten byl v té době svěřen soudem do výchovy babičce. Rozsudkem téhož soudu se, ale do výchovy babičky nesvěřil, ale nad jeho výchovou byl stanoven dohled. Rodina byla od té doby pravidelně sledována a rodiče se starali o děti poměrně řádně. Rodina obývala v té době byt v panelovém domě velikosti 2KK, domácnost byla standardně vybavená, shledána v průměrném pořádku a čistotě. Později začalo být soužití rodičů konfliktní. Otec i babička shodně uváděli, že matka děti neúměrně fyzicky trestala, nepečovala o ně, nevěnovala se domácnosti, veškerou péči o ně přenechávala otci, který péči o ně není schopen sám zvládnout. Finančně byla rodina zajištěna sociálními dávkami. V současnosti matka již nežije s otcem dětí, ale má nového partnera. Matka se o Jakuba nezajímá. Otec občas zájem projeví. Do dětského domova se školou ve Slaném nastoupil na začátku letošního roku. Jakub je v dětském domově se školou umístěn společně se svým bratrem

Zpráva psychologa

Před umístěním do dětského domova se školou, byl Jakub opakovaně v DPL³. Jedná se o chlapce v pásmu lehké mentální retardace s rozsáhlou vadou výslovnosti v řeči. Jakub je silně deprivovaný a poznamenaný dlouhodobým týráním, patrná je hyperkinetická porucha, smíšená porucha chování a emocí, disharmonický vývoj osobnosti.

Chování chlapce v zařízení

Jakub byl na počátku svého pobytu v tomto zařízení velmi nejistý a držel se spíše poblíže dospělých. Chlapec byl chvílemi klidný a po chvíli výbušný. U chlapce se často projevují změny v chování. Je velmi citlivý na změny, mívá nepřiměřené výbuchy vzteku, nekontrolované chování, při kterém bývá hrubý, velmi vulgární. Stále dokola opakuje stejné výrazy, vyhrožuje dětem i dospělým, kope do všeho kolem sebe, rozhazuje a ničí věci kolem sebe. V těchto chvílích nebyl schopen sebekontroly, bylo potřeba vytvořit prostředí, aby neublížil ani sobě ani druhým dětem. Kuba po zlidnění bývá unavený a klidný, mívá potřebu odpočinku a drží se v blízkosti dospělých. Má problémy s dodržováním jednoduchých

³ Tj dětská psychologická léčebna

pravidel a v začlenění a práci ve skupině, poslechnout dospělé a plnit své povinnosti. Potřebuje stálou a trpělivou individuální péči dospělého a neustálé usměrňování svého chování. Chlapcovi pomáhá krátkodobá motivace, povzbuzování a pochvala při splnění svých povinností. V individuální činnosti s vychovatelem dokáže chvilkově spolupracovat, a zapojit se do hry. Při společné práci ruší ostatní děti. Základní návyky má vštípené, čistě stoluje, své osobní věci si dokáže ohlídat, srovnat. Kuba je sociálně nezralý, emočně nedosycený, nesamostatný chlapec, který potřebuje výraznou dopomoc. Je u něj zvýšená afektivní dráždivost, snadno se dostává do konfliktu, stačí k tomu pouze male podněty. Projevuje se vzdorovitým chováním, naráží na autority, dokáže se postavit i výrazně starším dětem i dospělým. Patrně tím, že byl v rodině nepřiměřeně fyzicky trestán a nepřijímaný, tak se naučil si pozornost a zájem okolí vynutit svým afektovaným projevem chování. Ve škole má velké problémy s dodržováním pravidel chování a pravidel nutných ke školní práci. Jeho pozornost je krátkodobá, nedovede pracovat samostatně. Potřebuje neustálou pomoc učitele nebo osobního asistenta. Jakub učivo nezvládá, pracuje s nechutí nebo práci zcela odmítá a vynucuje si jinou práci nebo hru. V jednotlivých předmětech má nedostatky.

Chování chlapce na keramice

Jakub při první keramice, které jsem se účastnila bohužel pro svou nemoc nebyl, tudíž jsem měla příležitost ho vidět při práci na 5 sezeních.

1 sezení

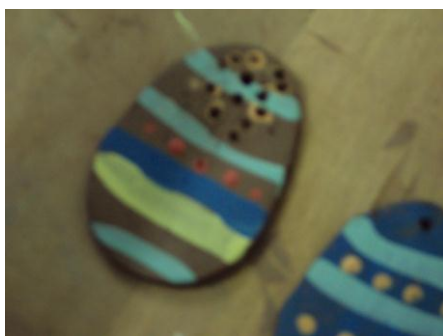
Jakuba jsem dnes viděla na keramice poprvé, jelikož byl dva týdny nemocný. Představila jsem se mu a vysvětlila důvod, proč na keramiku chodím na následky. Jakub vzal informaci s klidem, děti jsou nejspíše na praktikanty zvyklé. Na Jakubovi bylo vidět, že se na keramiku velmi těšil. Do místnosti vběhl a hned začal vyprávět, co by všechno chtěl vyrobit, když mu vychovatelka řekla, co se bude dnes vyrábět, tak ze začátku dával najevo nespokojenost, protože si chtěl vyrábět něco podle sebe. Dokonce začal na vychovatelku zvyšovat hlas, tak ho paní vychovatelka poslala za dveře se uklidnit. Po chvíli se z vlastní iniciativy vrátil, a v klidu si vzal hlinu a začal vyrábět ptáčka.

Jakub si nejprve vyválel hlínu a poté si začal vytvářet tělo ptáčka. U válení volal poměrně často vychovatelku, aby mu pomohla, jelikož měl pocit, že mu to nejde. Poté si vytvořil tělo ptáčka, oči, ocásek a nakonec zobáček a křídla. Když měl ptáčka hotového poprosil vychovatelku, aby mu půjčila nožik a vykrajovátka, že by si rád ptáčka vylepšil. Poté si vykrajoval do ptáčka kolečka a ryl nožíkem různé tvary. Do ptáčka ryl s atypickou silou, a chvilkami vypadalo, že se nesoustředil na vytváření ornamentů, ale spíše na samotné rytí, po chvíli ho vychovatelka přerušila, aby té činnosti nechal, protože tyto úpravy celkovému dílu spíše uškodí, ale Jakub jí řekl, že ho tato činnost baví, po chvíli však přestal. Jakub stihl během celé hodiny vyrobit pouze ptáčka, jelikož od práce často odbíhal.

2 sezení

Jakub dnes měl za úkol glazurovat vajíčka, které v minulém týdnu vytvořil. Při práci postupoval poměrně pomalu a neustále někam odbíhal nebo vyrušoval ostatní děti při práci. Když ho vychovatelka napomenula, tak jí začal nadávat a tak ho poslala za dveře, aby se uklidnil. Po chvíli se vrátil a byl již klidnější a vajíčko dokončil.

Jakub dle svých slov při glazurování volil své oblíbené barvy a převažujícím prvkem je modrá barva, která je prý jeho nejoblíbenější barvou. Jakub byl při práci nervózní a v těchto chvílích měl tendenci, vajíčko různě propichovat, myslím, že to byl jeho způsob, jak se s vlastní agresivitou vyrovnat

4 sezení

Jakubovi se dnes na keramiku nechtělo, protože byl unavený z plavání, na kterém byl před keramikou. Vychovatelka ho však namotivovala, že bude moci mýt lahve, až něco vyrobí. Mytí lahví Jakuba velmi baví a tak nakonec souhlasil. Po příchodu do keramické dílny chtěl vidět své dílo, které před svou nemocí tvořil. Jakub tenkrát vytvářel upíra. Když jsem se ho dotazovala, proč vytvořil upíra, tak mi odpověděl, že ho vytvořil, protože se mu líbí a je zlý pouze na lidi, kteří se k němu nechovají hezky.

Na Jakubově díle dominuje modrá a červená. Postava je velmi nesourodá a chybí jí ruce a nohy má prý přikryté pláštěm. Postava se zdá být celkově deformovaná.

5 sezení

Jakubovi se dnes na keramiku moc nechtělo, protože by prý raději hrál fotbal, nakonec ho paní vychovatelka přesvědčila a motivovala tím, co budou vytvářet. Jakub si vzal hlínu a dle pokynů vychovatelky začal s vyráběním leknínu. Od práce zpočátku utíkal a tvrdil, že mu činnost nejde avšak v druhé části, kdy už jen květinu ozdoboval, tak se již koncentroval mnohem lépe.

Jakub vytvořil jednoduchý květ, kam následně přikládal listy. Po dokončení struktury leknínu se pustil do zdobení, které ho po dokončení struktury leknínu se pustil do zdobení, které ho však velmi brzy přestalo bavit a tak jeho dílo vypadá nesymetricky.

Srovnání chování chlapce v zařízení a na keramickém sezení

Jakub se v běžném chodu zařízení projevuje častým agresivním chováním. Je u něj zvýšená afektivní dráždivost, snadno se dostává do konfliktu, stačí k tomu pouze malé podněty. Při keramickém sezení bývá klidnější, i když také zde se objevují chlapcovo agresivní chování, avšak nejsou tak časté a pravidelné. Ve chvílích, kdy Jakub tvoří nějaké výtvarné dílo, bývá u něj zřejmé určité napětí např. při zpracovávání hlíny do ní neadekvátně bouchá a tlačí na ní. Domnívám se, že si tím chlapec své napětí a zvýšenou reaktivitu uvolňuje. Myslím, si, že tato arteterapeutická činnost je pro něj vhodným způsobem, jak zmírnit své napětí a částečně alespoň krátkodobě utlumit jeho agresivitu.

4.6 Případová studie – Lukáš

Rodinná anamnéza

Lukáš se narodil v roce 2001. Rodiče jsou rozvedení od roku 2009. Má dva starší sourozence. Lukáš byl po rozvodu rodičů spolu se sourozenci svěřen do péče otce. Otec měl dříve nařízen soudní dohled kvůli fyzickému trestání staršího syna. Důvodem k umístění dítěte bylo, že otec, kterému byl chlapec do péče svěřen, nezvládá již potíže s enkoprézou dítěte. Dle sdělení OSPOD se Lukáš i několikrát denně ve škole pokálel a otec nebyl následně k sehnání. Lukáš bydlel v posledním období u otce před umístěním do zařízení ve společné domácnosti s otcem, jeho sestrou, bratrem, tetou a strýcem (bratr otce a jeho partnerka) Matka odešla k příteli. Rodina má nízkou sociálně kulturní úroveň. V rodině se objevovalo podle Lukášových slov hodně hádek. Lukáš má strach ze svého strýce, který je prý hodně přísný a často na něj křičí.

Zpráva psychologa

Kognitivní schopnosti chlapce jsou aktuálně v horním pásmu nižšího průměru s mírnou převahou verbální složky, která dosahuje průměru. Lukáš má dobrou vizuomotorickou inteligenci. Naopak slabé výkony chlapec podával v logických úlohách, představivosti. Kresba je simplexní, nerozvinutá, chybí některé kvantitativní i kvalitativní znaky, zejména není rozpracována forma. Kresba postav byla jednoduchá. Postava byla poměrně velká. Na obrázku byl vyobrazen otec s lopatkou a kamením, jak pracuje. V kresbě začarované rodiny je otec namalován, jako žirafa, strýc je medvěd (projevuje se strach z této postavy v rodině). Ženské postavy jsou jako kočky. Bratr je vyobrazen jako zajíc. Lukáš sám sebe nejprve do kresby nenamaloval, a poté na vyzvání psychologa namaloval sám sebe jako jelena. Osobnostně je Lukáš poměrně bezprostřední, emočně spíše stabilní, průbojný ve vrstevnické skupině, i když způsob jeho prosazování je neadekvátní, zejména skrze agresivitu. V kontaktu s dospělým je zpravidla poddajný. Velmi lehce se nechá nadchnout pro hru a motivovat k činností. Jeví se jako poměrně soběstačný, až na hygienické návyky. Je pro něj velký problém vstupovat do sociálního kontaktu, ale také si pozitivní kontakt se svým okolím udržet. V sociálních skupinách bývá na jejím okraji. Často se dostává do konfliktních situací. Lukáš svou enkoprézu jako problém nevnímá, vadí to lidem okolo něj, ale jemu samotnému ne, i když ji vnímá jako příčinu umístění do zařízení, Sám sebe vnímá jako velmi slabého.

Lukáš trpí neorganickou enkoprézou, v kolektivu se projevuje značně nepřizpůsobivě, obtížně se zapojuje do vrstevnické skupiny, je agresivní verbálně i fyzicky. Nemá naučeny základní prvky hygieny a sebeobsluhy.

Zájmy chlapce

Lukáše baví sport, kreslení, škola a počítačové hry. Lukáš by se rád stal opravářem zemědělských strojů.

Chování dítěte v zařízení

Začal chodit do druhé třídy a ve škole ho nejvíce baví matematika. Jedná se o hyperaktivního chlapce s projevy úzkosti a neurózy, vycházející mimo jiné z disharmonického rodinného prostředí. V projektivních metodách je patrné že Lukášovi chybí mateřská ochrana a tento znak se objevuje opakovaně. Ačkoli chlapec hodně hovoří o zážitcích, hračkách, zvířatech velkým nasazením a zaujetím, je introvertní a ponořený do sebe ve vztahu ke svým niterným pocitům, Potom se dostávají na povrch projevy úzkosti a regrese. Je sociálně neobratný, prosazuje se nevhodnými způsoby a i kontakt s ostatními vrstevníky navazuje prostřednictvím různých vtipů a žertů, které mu připadají zábavné, ale ostatní uráží a trápí a vyvolávají v nich negativní emoce. Lukáš má opakované udělení opatření ve výchově nejčastěji za slovní vulgarismy vůči dospělé osobě a za ohrožení fyzickým útokem proti dospělé osobě nebo dětem porušování výchovného řádu.

Chování dítěte na keramickém kroužku

Lukáše jsem měla příležitost vidět pouze třikrát, jelikož je v současné době pro své problémové chování umístěn v psychiatrické léčebně.

První sezení

Lukáš dnes glazoval postavu s plastickými prvky. Na můj dotaz o koho se jedná, mi odpověděl, že je to fotbalista, který hraje za Barcelonu. Říkal, že má rád fotbal a pokud mu to vychovatelé dovolí, tak se dívá na všechny zápasy. Postava fotbalisty je zajímavá pro své plastické prvky. Nohy jsou a ruce jsou částečně deformovány, ale to je způsobeno nejspíše tím, že chlapec s prací s keramikou začíná. Zajímavá je kombinace barev chlapec i na dalších výtvorech preferuje především kombinaci modré a červené barvy. Při práci byl poměrně trpělivý a velmi tichý.

Druhé sezení

Lukáš dnes pracoval klidně a pečlivě. Postupoval přesně podle návodu vychovatelky a bylo vidět, že zadaná práce ho baví. Během hodiny byl celou dobu potichu až na pár vět, které si vyměnil s Martinem.

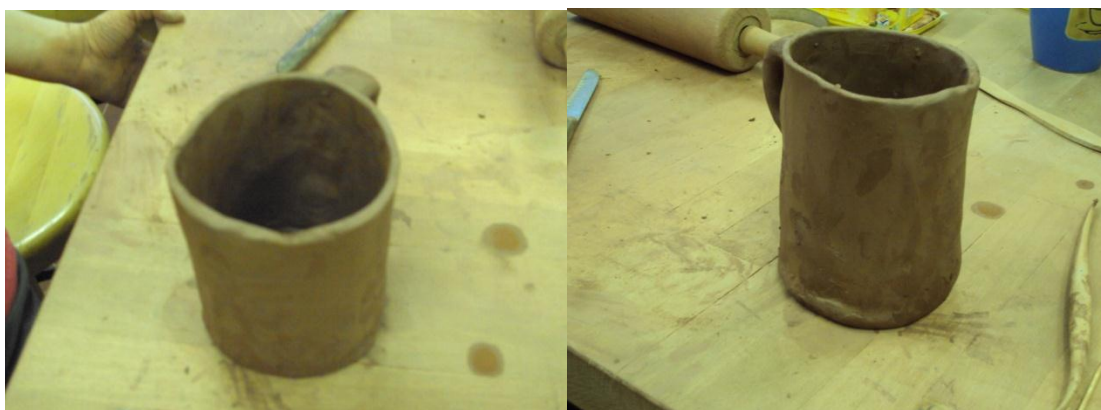
Lukáš dnes vyrobil dvě ozdoby a to slepičku a zajíčka. Barvy volil podle toho, které má rád. U zajíčka i slepičky jsou barvy zvoleny trochu bizardně i zdobení je poněkud zvláštní, ale Lukáš byl takto se svým dílem spokojený a říkal, že je to hezčí, než kdyby bylo zdobení klasické.

Třetí sezení

Lukáš dnes pracoval soustředěně a poměrně systematicky. Vychovatelka ho poměrně často chválila, načež Lukáš se potom nabízel, jestli by chtěl někdo s něčím pomoci a chvíli pomáhal s výrobou ptáčka Jakubovi. Lukáš ptáčka vyrobil poměrně rychle.

Lukáš nejprve vyrobil tělo ptáčka a poté začal vyrábět křídla a ocásek. Při tvorbě ocásku nepřiměřeně tlačil do rydla a pracoval s velkou rychlostí. Poté vyrobil oči a zobáček. Na závěr namaloval na hřbet specifický ornament, když jsem se ho zeptala, co to je za obrázek odpověděl mi, že to bude nejspíše čtverec. Na mou otázku, proč namaloval na hřbet ptáčka čtverec mi odpověděl, že se mu to tak prostě líbí. Jelikož Lukáš byl s prací rychle hotov, tak se rozhodl, že si stihne do závěru hodiny vyrobit ještě hrneček.

Ve výrobě Hrnečku postupoval dle návodu vychovatelky a poměrně pečlivě se snažil o pravidelný tvar hrnečku.

Srovnání chování chlapce v zařízení a na keramickém sezení

Jedná se o hyperaktivního chlapce s projevy úzkosti a neurózy. Lukáš svou úzkost projevuje většinou agresí vůči svým vrstevníkům. Při keramických sezeních býval Lukáš většinou klidný a ponořený do vlastních myšlenek. Bylo na něm vidět, že ho práce s keramickou hlinou zajímala a byla pro něj jakýmsi odreagováním.

5 Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo dozvědět se co nejvíce informací z odborné literatury o zařízeních ústavní výchovy, psychické deprivaci, která s těmito zařízeními souvisí a historii a současnosti Arteterapie a provést evaluaci a deskripci efektivitu používaných technik na snížení difícilit chování a v osobnostech dětí v konkrétním zařízení ústavní výchovy

Na začátku teoretické části mé práce, v návaznosti na literatuře, jsem se zabývala aktuální situací v institucích náhradní rodinné výchovy a provedla jsem její deskripci včetně jejího právního vymezení a důvodů pro umístování dětí v těchto typech zařízení. Další část je pak ve stručnosti věnována některým typům psychických poruch, obvyklých právě v institucích náhradní rodinné výchovy. V závěru teoretické části bakalářské práce se zaměřuji na vymezení pojmů arteterapie a artefiletiky, včetně nástinu jejich historického vývoje a současných metod.

Část praktická zkoumala vliv a význam arteterapie či jiných cílených výtvarných aktivit na chování dětí v Dětském domově se školou ve Slaném. V rámci zvoleného kvalitativního výzkumu jsem pomocí analýzy případových studií u dětí v tomto zařízení zjišťovala vliv výtvarné činnosti a arteterapie na jejich chování a prožívání.

Výzkum dokázal, že nejen arteterapie, ale i pravidelná a cílená výtvarná činnost má dopad na chování a prožívání dětí trpícími citovou deprivací, která je velmi častá v těchto typech zařízení. Význam těchto aktivit spočíval především v krátkodobé změně v chování dětí. Děti dokázaly uvolnit svou skrytou agresivitu vhodným způsobem. Dalším důležitým efektem bylo, že děti měly možnost naučit se lépe mezi sebou komunikovat a zároveň měly příležitost si promluvit s vychovatelkou v menším množství dětí. Nutno však říci, že tyto pozitivní jevy byli spíše krátkodobějšího charakteru a domnívám se, že by tato cílená výtvarná činnost probíhající v zařízení tohoto typu měla dlouhodobější efekt, musela by být prováděna s pravidelnější frekvencí než doposud.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Význam a využití arteterapie v zařízeních ústavní výchovy* se tematicky zaměřuje na problematiku využití arteterapie v institucích ústavní výchovy při práci s dětmi, nezřídka trpícími psychickou deprivací. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, přičemž těžiště teoretické části leží ve strukturované deskripci současné situace v rámci soustavy institucí náhradní výchovy v ČR; dále se pak věnuje právnímu vymezení náhradní výchovy a rovněž postihuje důvody umístění dětí v tomto typu zařízení; ve stručnosti definuje některé typy psychických poruch, obvyklých právě v tomto typu výchovných institucí. Součástí teoretické části je rovněž i vymezení pojmů arteterapie a artefiletiky, včetně nástinu jejich historického vývoje a současných metod. Část praktická zkoumá vliv a význam arteterapie či dalších cílených výtvarných aktivit na chování dětí v konkrétním zařízení ústavní výchovy. V rámci zvoleného kvalitativního výzkumu je pomocí analýzy případových studií u dětí zjišťován a posuzován vliv výtvarné činnosti a arteterapie na jejich chování a prožívání. Je provedena evaluace efektivity používaných technik na snížení difíciilit chování a rozvoj dětské osobnosti. Součástí práce jsou i vybrané ukázky technik, včetně fotografické dokumentace.

Klíčová slova

ústavní výchova, psychická deprivace, arteterapie, artefiletika, dětský domov se školou

Summary

The presented thesis, titled *The importance and of art therapy in institutional education*, focuses on the utilization of art therapy within the field of institutional education when working with children frequently suffering from mental deprivation. The thesis comprises both a theoretical and a practical section, with the former relying on the structured description of the present state of the institutional education system in the Czech Republic, the legal specification of substitute education as well as revealing the principal reasons for placing the children in such institutions. It also defines various types of mental disorders frequently occurring in the said facilities. Moreover, the theoretical section deals with defining art therapy and artefiletics as terms proper, including their evolution and current methodology. The practical section of the thesis explores the influence of art therapy as well as other targeted visual-art activities on the children's behavior at a specific educational facility. By means of study-oriented analysis, the qualitative research observes the impact of creative activities and art therapy on children's behavior and mental experience. Also, the focus is put on the evaluation of the creative techniques' effectiveness when reducing the occurrence of behavioral disorders and developing the child's personality. The thesis also features selected examples of observed creative techniques, including the related photo documentation.

Keywords

institutional education, mental deprivation, art therapy, artefiletics, children's home with school

Použitá literatura

- 1) BUBLEOVÁ, V. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní péče, 2001.
- 2) CAMPBELLOVÁ, J. *Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 199 s. 80-7178-204-1.
- 3) CASEOVÁ, C., DALLEYOVÁ, T. (ed.) *Arteterapie s dětmi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995. 175 s. ISBN 80-717-8065-0.
- 4) Davido, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Portál, Praha, 2001
- 5) JEBAVÁ, J. *Úvod do arteterapie*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-394-6
- 6) KOZÁKOVÁ, M.: *Problematika náhradní rodinné a ústavní péče*. Jabok. Praha 1997
- 7) LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1974.
- 8) LIEBMANN, M. *Skupinová arteterapie: nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 279 s. ISBN 978-80-7367-729-9.
- 9) MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005 ISBN 978-80-246-1056-6.
- 10) MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon, 1981.
- 11) ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie 4*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1049-8.
- 12) SLAVÍK, J. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova-Pedagogická fakulta, 2001. 281 s. ISBN 80-729-0066-8.
- 13) ŠICKOVÁ-FABRICI, J. *Základy arteterapie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 167 s. ISBN 80-7178-616-0.
- 14) VÁGNEROVÁ, M.. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- 15) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.

Zákony a internetové zdroje

- 1) Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- 2) Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- 3) Vyhláška č. 438/2006 Sb. kterou se upravují podrobnosti o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních.
- 4) Federace českých domovů ČR <http://www.fddcr.cz/home/>
- 5) <http://www.artefiletika.cz>
- 6) Unicef <http://www.unicef.cz/>

Přílohy

Popis jednotlivých keramických sezení v Dětském domově se školou Slaný

První sezení-

přítomni Lukáš, Martin

Po příchodu do keramické dílny mě arteterapeutka dětem představila. Děti se mně začali vyptávat a spoustu věcí, a ukazovat mi své výrobky. Arteterapeutka je po chvíli přerušila a zahájila sezení. Vybrala jednoho chlapce, aby nakapal do arolampy olej a pustila hudbu, poté přinesla glazury a vypálené věci dětí a děti začali nanášet glazuru na své výtvořky.

Martin

Martin dnes glazoval hrneček, který byl tvořen za pomoci krajky. Chlapec od práce poměrně často odbíhal a přál si tvořit více věcí najednou a byl poměrně neklidný, také měl zvýšenou potřebu si povídat. Při práci vyhledával častý kontakt s vychovatelkou, nebo se mnou, má zvýšenou potřebu zpětné reakce od ostatních, někdy přechází do fyzického kontaktu.

Při glazurování chlapec mě poměrně často volal, abych se šla podívat, jak mu práce jde a vyžadoval pochvalu.

Lukáš

Lukáš dnes glazoval postavu s plastickými prvky. Na můj dotaz o koho se jedná, mi odpověděl, že je to fotbalista, který hraje za Barcelonu. Říkal, že má rád fotbal a pokud mu to vychovatelé dovolí, tak se dívá na všechny zápasy. Postava fotbalisty je zajímavá pro své plastické prvky. Nohy jsou a ruce jsou částečně deformovány, ale to je způsobeno nejspíše tím, že chlapec s prací s keramikou začíná. Zajímavá je kombinace barev chlapec i na dalších výtvorech preferuje především kombinaci modré a červené barvy. Při práci byl poměrně trpělivý a velmi tichý.

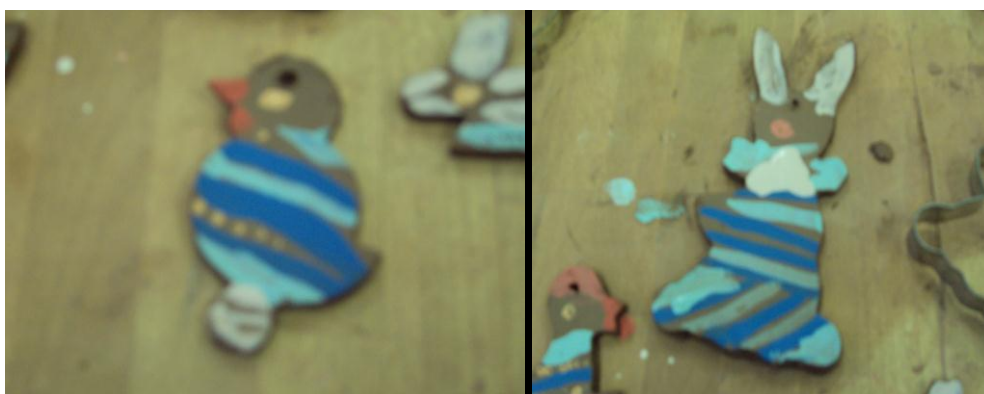

Druhé sezení

Přítomné tři děti- Jakub, Martin, Lukáš

Dnes bylo cílem setkání vytvořit velikonoční ozdoby- vajíčka, zajíčky, slepičky a kohoutky. Na úvod si děti opět mohly vybrat, jakou hudbu chtějí při práci poslouchat, tentokrát si zvolili hudbu z filmu rebelové, dále se na úvod zapálila solná lampička. Na začátku dostaly děti za úkol zpracovat a vyválet si hlínu, aby z ní mohli vykrajovat vybrané velikonoční ozdoby. Na závěr keramiky, děti poté co si uklidily místo, kde pracovaly, tak si mohly obléci masky, které byli v dílně a vybrat si hudbu na, kterou by chtěly tancovat. Děti byly z této aktivity nadšené a domnívám se, že to byla pro ně příjemná změna poté, co musely klidně pracovat.

Lukáš dnes pracoval klidně a pečlivě. Postupoval přesně podle návodu vychovatelky a bylo vidět, že zadaná práce ho baví. Během hodiny byl celou dobu potichu až na pár vět, které si vyměnil s Martinem.

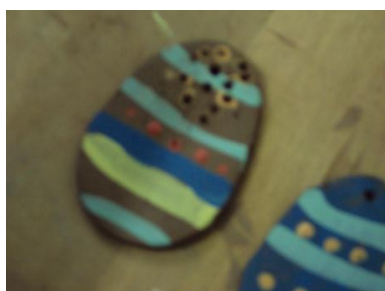
Lukáš dnes vyrobil dvě ozdoby a to slepičku a zajíčka. Barvy volil podle toho, které má rád. U zajíčka i slepičky jsou barvy zvoleny trochu bizardně i zdobení je poněkud zvláštní, ale Lukáš byl takto se svým dílem spokojený a říkal, že je to hezčí, než kdyby bylo zdobení klasické.

Martin byl již od začátku poměrně neklidný, že se mu práce nedaří. Do hlíny poměrně abnormálně bouchal, vyvával si hlínu, ale nakonec jí zase, vrátil do původního stavu a tuto činnost opakoval asi dvakrát, a žádal vychovatelku o pomoc, ale nakonec práci zvládl sám. Jakub jelikož je nejmladší z dětí tak měl se zpracováním hlíny poměrně velké potíže, tak požádal Lukáše o pomoc, a Lukáš mu jí zpracoval. Po zpracování hlíny si děti vzali vykrajovátko a vykrajeli si jednotlivé tvary, poté si měly vzít engoby a nanášet barvu na ozdoby.

Martin dnes tvořil velikonoční ozdoby-zajíčka, slepičku a kohoutka. Přes napomínání vychovatelky, používal velké množství barev, ale zajímavější z arteterapeutického hlediska je jeho volba barev. Ve svých výtvorech používá kombinace modré a červené barvy na netradičních místech. Například u očí u zajíce zvolil červenou barvu a u uší zase modrou. Když jsem se ho ptala, proč zvolil, tyto barvy neuměl mi jasně říci důvod. Prý neví, proč tyto barvy zvolil, ale líbí se mu to tak a nechtěl by tyto barvy měnit.

U Jakuba bylo zase zajímavé, že každý svůj výrobek poměrně dynamicky propichoval párátkem, prý se mu to tak líbí, vychovatelka mu několikrát vysvětlovala, že by je měl raději vybarvit a zacetit, ale Jakubovi se ozdoby líbily, tak jak byly.

Lukáš dnes pracoval klidně a pečlivě. Postupoval přesně podle návodu vychovatelky a bylo vidět, že zadaná práce ho baví. Během hodiny byl celou dobu potichu až na pár vět, které si vyměnil s Martinem.

Lukáš dnes vyrobil dvě ozdoby a to slepičku a zajíčka. Barvy volil podle toho, které má rád. U zajíčka i slepičky jsou barvy zvoleny trochu bizarně i zdobení je poněkud zvláštní, ale Lukáš byl takto se svým dílem spokojený a říkal, že je to hezčí, než kdyby bylo zdobení klasické.

3 sezení

Přítomny 4 děti – Jakub, Martin, Lukáš, Alex

Po příchodu do dílny keramiky, vychovatelka vyzvala Lukáše, aby zapálil Arolampu a Jakub měl vybrat esenci na dnešní hodinu keramiky. Jakub zvolil levandulovou esenci a Lukáš zapálil svíčku a dal jí do arolampy. Martin dostal od vychovatelky za úkol vybrat hudbu, Martin vybral cd s pohádkovými hity. Poté vychovatelka vyzvala děti, aby si vzaly hlínu a vysvětlila jim, co budou při dnešní hodině vyrábět. Cílem dnešní hodiny bylo vyrobit ptáčky, které se daly zavěsit, a závěru hodiny byla možnost volného výběru činnosti.

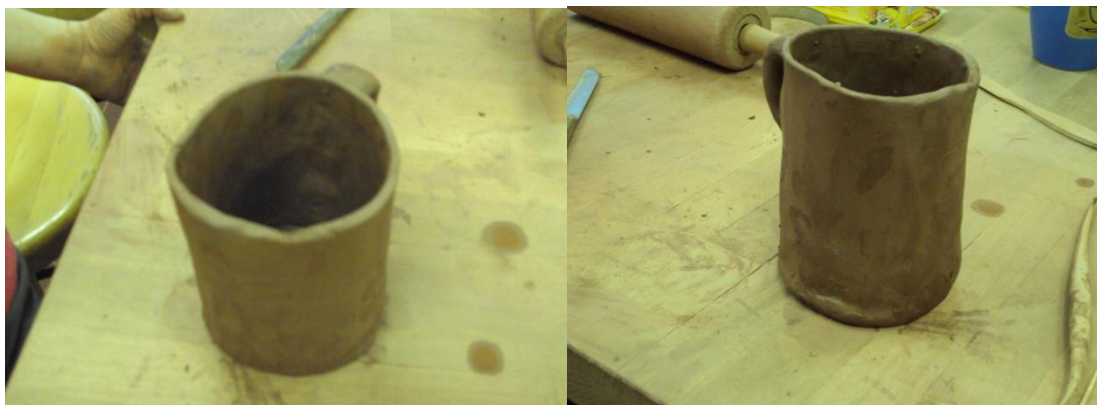
Lukáš

Lukáš dnes pracoval soustředěně a poměrně systematicky. Vychovatelka ho poměrně často chválila, načež Lukáš se potom nabízel, jestli by chtěl někdo s něčím pomoci a chvíli pomáhal s výrobou ptáčka Jakubovi. Lukáš ptáčka vyrobil poměrně rychle.

Lukáš nejprve vyrobil tělo ptáčka a poté začal vyrábět křídla a ocásek. Při tvorbě ocásku nepřiměřeně tlačil do rydla a pracoval s velkou rychlostí. Poté vyrobil oči a zobáček. Na závěr namaloval na hřbet specifický ornament, když jsem se ho zeptala, co to je za obrázek odpověděl mi, že to bude nejspíše čtverec. Na mou otázku, proč namaloval na hřbet ptáčka čtverec mi odpověděl, že se mu to tak prostě líbí.

Jelikož Lukáš byl s prací rychle hotov, tak se rozhodl, že si stihne do závěru hodiny vyrobit ještě hrneček.

Ve výrobě Hrnečku postupoval dle návodu vychovatelky a poměrně pečlivě se snažil o pravidelný tvar hrnečku.

Lukáš byl při dnešní hodině velmi klidný a pracoval po celou dobu keramiky.

Jakub

Jakuba jsem dnes viděla na keramice poprvé, jelikož byl dva týdny nemocný. Představila jsem se mu a vysvětlila důvod, proč na keramiku chodím na náslechy. Jakub vzal informaci s klidem, děti jsou nejspíše na praktikanty zvyklé. Na jakubovi bylo vidět, že se na keramiku velmi těšil. Do místnosti vběhl a hned začal vyprávět, co by všechno chtěl vyrobit, když mi vychovatelka řekla, co se bude dnes vyrábět, tak ze začátku dával najevo nespokojenost, protože si chtěl vyrábět něco podle sebe. Dokonce začal na vychovatelku zvyšovat hlas, tak ho paní vychovatelka poslala za dveře se uklidnit. Po chvíli se z vlastní iniciativy vrátil v klidu si vzal hlínu a začal vyrábět ptáčka.

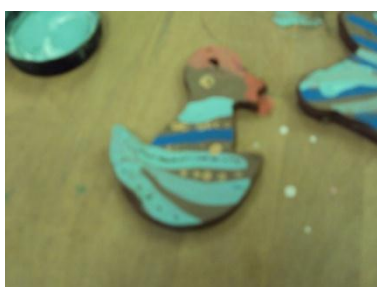
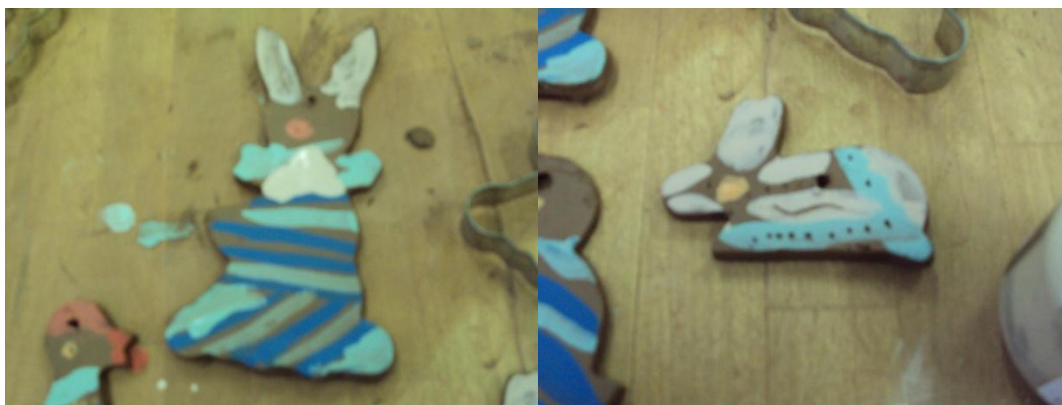
Jakub si nejprve vyválel hlinu a poté si začal vytvářet tělo ptáčka. U válení volal poměrně často vychovatelku, aby mu pomohla, jelikož měl pocit, že mu to nejde. Poté si vytvořil tělo ptáčka, oči ocásek a nakonec zobáček a křídla. Když měl ptáčka hotového poprosil vychovatelku, aby mu půjčila nožík a vykrajována, že by si rád ptáčka vylepšil. Poté si vykrajoval do ptáčka kolečka a ryl nožíkem různé tvary. Do ptáčka ryl s atypickou silou, a chvilkami vypadalo, že se nesoustředil na vytváření ornamentů, ale spíše na samotné rytí, po chvíli ho vychovatelka přerušila, aby té činnosti nechal, nebo spíše tyto úpravy celkovému dílu spíše uškodí, ale Jakub jí řekl, že ho tato činnost baví, po chvíli však přestal. Jakub stihl během celé hodiny vyrobit pouze ptáčka, jelikož od práce často odbíhal.

Martin

Martin dnes pracoval soustředěně a bylo vidět, že m velmi záleží na tom, aby jeho dílo vypadalo dobře. Během hodiny často volal mě nebo paní vychovatelku, jelikož potřeboval potvrzení, že mu práce jde. Martin se mnou snažil během hodiny hodně komunikovat a často se mě ptal otázky z mého osobního života, většinou jsem se přímé odpovědi vyhnula.

Martin začal s vyráběním těla ptáčka. Následně připojoval křídla, zobáček, a oči. Na konec dotvarovával ocásek ptáčka. Při práci byl velmi klidný a soustředil se na ní. Dominantním rysem ptáčka jsou jeho oči a především velké řasy. Řasy Martin několikrát přemaloval, než byl s nimi spokojený. Jelikož ptáčka měl poměrně brzy hotového, vybral jsi, že by chtěl dokončit zajíčky a slepičku, které Martin vytvářel minulou hodinu a že by ho chtěl barevně naglazurovat.

Martin při glazurování všech výtvorů volil podobné barvy, které prý volil proto, že tyto barvy jsou jeho oblíbené.

Alex

Alex při příchodu prohlásil, že zadaná práce se mu nelíbí, protože ptáčka neumí vyrobit, ale vychovatelka ho motivovala, že mu při práci pomůže, pokud si nebude vědět rady. Alex poté pracoval velmi rychle, protože to chtěl mít co nejdříve hotové a zdálo se mi že m tolik nezáleželo na výsledku. Během práce neustále povídal, tom koho má v domově rád a koho ne.

Alex nejprve začal s vyválením hlíny. U této činnosti pořád říkal, že mu to nejde a že ho to nebaví a poté mě poprosil, abych mu s vyválením pomohla. Já mu vyválela pouze kousek hlíny a poté pokračoval již sám. Následně si vytvořil tělo ptáčka, ke kterému postupně připojoval křídla, zobáček, oči. Nakonec si dozdobil ocásek a křídla. Po ukončení práce se ho

vychovatelka ptal, jestli by chtěl ještě něco vyrobit, Alex si však zvolil, že by chtěl umývat láhve a odpočívat.

4 sezení

Přítomny tři děti: Alexandr, Martin, Jakub

Po příchodu do keramické dílny, vyzvala vychovatelka Martina, aby vybral hudbu, která se bude při práci poslouchat. Martin vybral hudbu z Pána prstenů. Poté vychovatelka dětem vysvětlila dnešní náplň sezení. Děti dnes měly za úkol naglazurovat své výrobky, které předtím modelovaly popřípadě si vytvořit něco nového.

Alex

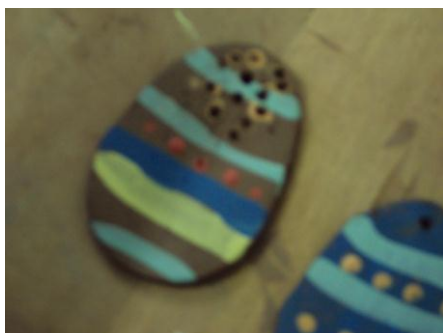
Alexandr dnes nic neglazoval, protože už měl vše hotové. A tak si mohl vybrat, co by chtěl vytvářet. Ze začátku říkal vychovatelce, že se mu nechce dělat nic, že by chtěl jen sedět a dívat se na ostatní děti, jak pracují. Nicméně po chvíli se rozmyslel a rozhodl se, že by chtěl pomocí tiffany techniky vyrobit srdíčko pro vedoucí vychovatelku, protože jí má rád. Při práci potom vyprávěl, jak se k němu paní vychovatelka chová a že je hodná. Po chvíli prohlásil, že by se mu líbilo mít jednu takovou ženu.

Srdíčko Alexandr vytvářel poměrně rychle, protože techniku již znal. Korálky volil nahodile podle toho, jaké se mu líbily. Vychovatelka mu pomohla akorát korálky na závěr zatavit. Alex dnes pracoval samostatně a poměrně rychle.

Jakub

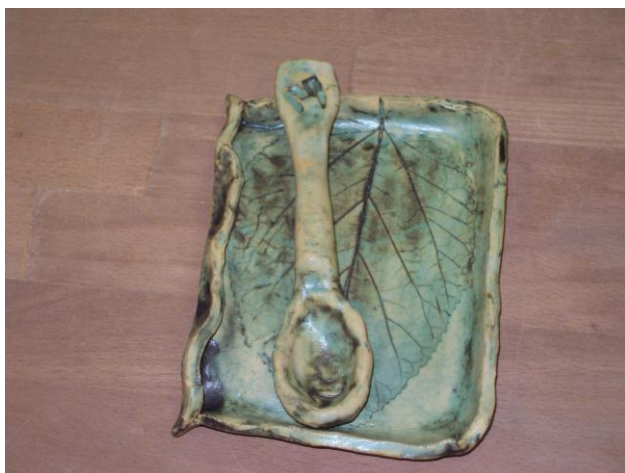
Jakub dnes měl za úkol naglazurovat vajíčka, které v minulém týdnu vytvořil. Při práci postupoval poměrně pomalu a neustále někam odbíhal nebo vyrušoval ostatní děti při práci. Když ho vychovatelka napomenula, tak jí začal nadávat a tak ho poslala za dveře, aby se uklidnil. Po chvíli se vrátil a byl již klidnější a vajíčko dokončil.

Jakub dle svých slov při glazurování volil své oblíbené barvy a převažujícím prvkem je modrá barva, která je prý jeho nejoblíbenější barvou. Jakub byl při práci nervózní a v těchto chvílích měl tendenci, vajíčko různě propichovat, myslím, že to byl jeho způsob, jak se s vlastní agresivitou vyrovnat

Martin

Martin dnes glazuroval lžičku a talířek, který dříve vymodeloval. Při práci byl klidný a pracoval systematicky. Během hodiny se snažil poměrně často navázat kontakt se mnou nebo s vychovatelkou a měl potřebu si povídat. Vyprávěl mi o tom, že ho ve škole baví matematika a český jazyk. Také říkal, že by byl ráda, kdyby mohl jet na prázdniny za svým otcem, ale neví, jestli na něj otec bude mít čas. Potom se mě ptal, jestli přijedu i příští týden, že se na mě bude těšit.

Martin při barvení talířku nejprve nabarvil list a poté ho obtiskl na talíř. Poté zvýraznil některé části listu. Nakonec nabarvil lžičku stejnou barvu, jako talíř. Tento výrobek by Martin rád dal otcovi, až přijede na návštěvu.

5 sezení

Přítomny tři děti: Jakub, Martin, Alex

Lukáš na delší dobu umístěn do dětské psychiatrické léčebny pro své problémové chování. Dnes při příchodu do ateliéru keramiky, vychovatelka vyzvala Martina, aby zapálil arolampu a Alexe, aby vybral vůni. Alex vybral citronovou vůni. A Jakub měl možnost si vybrat hudbu, kterou by chtěl na keramice poslouchat. Poté vychovatelka vysvětlila dětem, že cílem dnešní hodiny je naglazovat výrobky a poté si děti budou moci vybrat sami, co by chtěly dělat.

Jakub

Jakubovi se dnes na keramiku nechtělo, protože byl unavený z plavání, na kterém byl před keramikou. Vychovatelka ho však namotivovala, že bude moci mýt lahve až něco vyrobí. Mytí lahví Jakuba velmi baví a tak nakonec souhlasil. Po příchodu do keramické dílny chtěl vidět své dílo, které minulou keramiku tvořil. Jakub při minulé hodině vytvářel upíra. Když jsem se ho dotazovala, proč vytvořil upíra, tak mi odpověděl, že ho vytvořil, protože se mu líbí a je zlý pouze na lidi, kteří se k němu nechovají hezky.

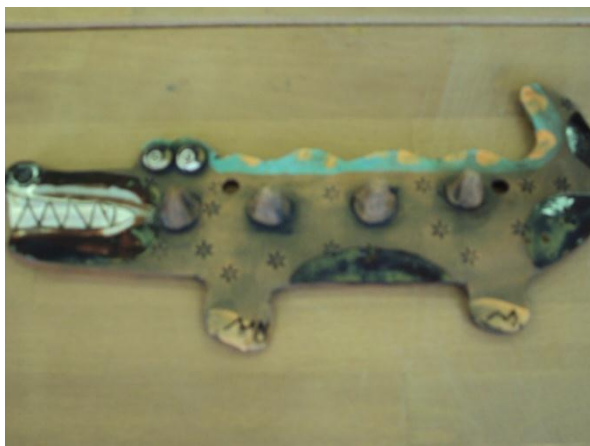

Na Jakubově díle dominuje modrá a červená. Postava je velmi nesourodá a chybí jí ruce a nohy má prý přikryté pláštěm. Postava se mi zdá celkově deformovaná.

Alex

Alex po příchodu na keramiku začal hned vyprávět, jak se těší na zahradní slavnost (to je událost, kterou pořádá Dětský domov se školou) a ptal se jestli, tam bude mít také vystavené

nějaké výrobky. Vychovatelka ho ujistila, že tam budou mít vystavená díla všechny děti. Alex dnes na keramice glazoval a dodělával krokodýla, kterého vymodeloval minulý týden. Alex si při práci počínal poměrně rychle a v závěru hodiny si vybral, že chce mýt lahve.

Krokodýla Alex glazuroval jen z části. Zelenou a žlutou barvou namaloval horní část krokodýla. A zuby a oči namaloval bílou glazurou.

Martin

Martin při příchodu na keramiku se hned dotazoval vychovatelky na svůj výtvar, který vyráběl minulý týden. Vychovatelka mu ho ukázala a Martin se mi hned chlubil. Martin také vymodeloval krokodýla, kterého jsem mu pochválila.

Martinův krokodýl je ve srovnání s Alexovým krokodýlem o něco menší a útlejší. Martin používal téměř totožné barvy jako Alex, ale několikrát místa obtahoval a tím dosáhnul výraznějšího efektu. Martin používal zelenou a žlutou. Zdálo se mi zajímavé, že žlutou barvu umístil i na krokodýlovi čelisti.

6 sezení

Přítomny tři děti: Jakub, Martin, Alexandr

Dnes po příchodu do keramické dílny vychovatelka vyzvala Alexe, aby vybral hudbu. Alex zvolil, poslechl rádia a tak sám naladil stanici Evropa 2. Poté vychovatelka vysvětlila dětem dnešní činnost. Děti měly za úkol vytvořit květinu, která se bude moci umístit jako dekorace na zahradu. V závěru hodiny s dětmi mohly vybrat hudbu, vzít s masky a měly možnost si zatancovat.

Jakub

Jakubovi se dnes na keramiku moc nechtělo, protože by prý raději hrál fotbal, nakonec ho paní vychovatelka přesvědčila a motivovala tím, co budou vytvářet. Jakub si vzal hlínu a dle pokynů vychovatelky začal s vyráběním leknínu. Od práce zpočátku utíkal a tvrdil, že mu činnost nejde avšak v druhé části, kdy už jen květinu ozdoboval, tak se již koncentroval mnohem lépe.

Jakub vytvořil jednoduchý květ, kam následně přikládal listy. Po dokončení struktury leknínu se pustil do zdobení, které ho po dokončení struktury leknínu se pustil do zdobení, které ho však velmi brzy přestalo bavit a tak jeho dílo vypadá nesymetricky.

Martin

Martin po příchodu na keramiku hned začal vyprávět, jak se těší až budou prázdniny a nebude se muset chodit do školy. Celkově měl dnes větší potřebu komunikace. Dokonce mě požádal, jestli bych si k němu nesedla a nepovídala si s ním při práci. Na chvíli jsem si tedy k němu sedla a Martin mi vyprávěl o svých zájmech. O tom jaké činnosti ho nebaví. Při práci

postupoval podle pokynů vychovatelky, avšak velmi často chtěl s výrobou pomoci, protože nevěřil, že činnost sám zvládne. Při práci jsem ho povzbuzovala a radila mu pouze slovně.

Martin vytvořil dle svých slov růži. Na květu si dával velmi záležet. Některé květy se mu po vytvoření natolik nelíbili, že je zničil a vytvořil nové.

Alexandr

Alexandr byl při dnešní hodině klidnější než obvykle nebylo mu úplně nejlépe, vychovatelka mu nabízela, aby si šel lehnout, ale trval na tom, že by si rád něco vytvořil. Při práci byl klidný a na práci se soustředil. Pracoval podle pokynů vychovatelky, ale poměrně často jí volal k sobě, aby mu s prací pomohla.

Alex podle svých slov vytvořil leknín, který by mohl plout na nějaké řece. Ptala jsem se, jestli by na té řece byl slabý nebo silný proud a Alex prohlásil, že slabý, aby leknín mohl bezpečně plout.